

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Bakalářská práce

Petra Horská

**Programy zacházení s lidmi ve výkonu trestu jako
nástroj resocializačního procesu**

Olomouc 2021

Vedoucí práce: Mgr. Kristýna Krahulcová, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne 27. 5. 2021

.....

Mé poděkování patří všem, díky kterým tahle práce mohla vzniknout. Především vedoucí práce Mgr. Kristýně Krahulcové, Ph.D. za její odborné vedení a cenné rady.

Obsah

Úvod	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 Základní informace o programu zacházení	9
1.1 Legislativní ukotvení	10
1.2 Zásady zacházení s odsouzenými	10
2 Resocializační proces	12
2.1 Motivace odsouzených ke změně	12
2.1.1 Vnitřní diferenciacce	13
3 Tvorba programů zacházení a jejich vyhodnocování	15
3.1 Nástroj SARPO	16
3.2 Zaměstnanci podílející se na programech zacházení	18
4 Standardizované programy zacházení	20
5 Aktivity programu zacházení	23
5.1 Pracovní aktivity	23
5.2 Vzdělávací aktivity	25
5.3 Speciální výchovné aktivity	28
5.4 Zájmové aktivity	30
5.5 Oblast utváření vnějších vztahů	31
PRAKTICKÁ ČÁST	32
6 Cíle práce a výzkumné předpoklady	32
7 Design výzkumného šetření	33
7.1 Kvantitativní výzkum	33
7.2 Výzkumný soubor a metoda sběru dat	33
7.3 Interpretace dat	33
7.4 Etika výzkumu	34
8 Interpretace dat	35
8.1 Zhodnocení výzkumných předpokladů	50
9 Diskuse	53
9.1 Zhodnocení práce	53
9.2 Limity práce a výzkumného šetření	53
9.3 Rešerše	54
9.4 Doporučení do praxe	55
Závěr	56
Seznam použitých zkratk	58

Seznam bibliografických citací	59
Seznam příloh.....	63

Anotace

Jméno a příjmení:	Petra Horská
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Kristýna Krahulcová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Programy zacházení s lidmi ve výkonu trestu jako nástroj resocializačního procesu
Název v angličtině:	Programmes for convicts as an instrument of resocialization process
Anotace práce:	Bakalářská práce se zaměřuje na programy zacházení a jejich resocializační přínos. Cílem bylo zjistit a popsat, jak odsouzení vnímají programy zacházení jako nástroj resocializačního procesu a také přiblížit laické veřejnosti život odsouzených ve věznici. Práce je rozdělena na dvě části – teoretickou, která disponuje 5 kapitolami, a praktickou, která obsahuje dotazníkové šetření prováděné ve věznici Světlá nad Sázavou. První tři kapitoly jsou věnovány základním informacím o programech zacházení, o jejich tvorbě, vyhodnocování a resocializačním procesu. Další kapitola se věnuje standardizovaným programům a poslední pojednává o samotných aktivitách programu zacházení.
Klíčová slova:	Programy zacházení, výkon trestu odnětí svobody, trestná činnost, odsouzení, věznice, resocializace, vězeňská služba ČR
Anotace v angličtině:	The bachelor's thesis consists of treatment programmes and its social rehabilitation benefit. Aim was to find out and describe how convicted persons perceive those treatment programmes as a tool of the social rehabilitation process as well as to give public audiences an idea of lives in prison. The thesis is divided into 2 parts: theory consisting of 5 chapters and the practical part: a survey, which was carried out in the prison in

	Světlá nad Sázavou. The first 3 chapters deal with basic information about treatment programmes, forming these, its evaluation and the social rehabilitation process. The other chapter looks into standardised programmes and the last one focuses on the activities of treatment programmes themselves.
Klíčová slova v angličtině:	Treatment programmes, imprisonment, criminal act, sentencing, prison, social rehabilitation, prison service Czech Republic
Přílohy vázané v práci:	1 dotazník pro respondentky výzkumného šetření
Rozsah práce:	63 stran
Jazyk práce:	čeština

Úvod

Tématem bakalářské práce jsou programy zacházení s lidmi ve výkonu trestu jako nástroj resocializačního procesu. Tohle téma jsem si vybrala, protože mě dlouhodobě zajímá práce s odsouzenými a ráda bych se na této práci jednou podílela. Každý z nás se může někdy dostat na scestí nebo do různých životních situací, které člověka jakkoliv negativně ovlivní, a v důsledku toho může skončit ve vězení. Je důležité dát těmto lidem šanci a neodsoudit je, protože důvody, které je k trestné činnosti vedou, mohou být různé a často velmi komplikované. Tito jedinci potřebují pomoc a podporu. Pozitivní působení na odsouzené prostřednictvím různých aktivit je pro dobro nás všech, jelikož většina z nich se po nějaké době vrátí zpět do běžné společnosti a je zásadní, aby pro nikoho nebyli opětovnou hrozbou. Laická veřejnost mnohdy možná ani netuší, jak to ve věznici chodí, co odsouzení celé dny dělají, a často na ně mohou mít také v důsledku této nevědomosti negativní pohled.

Cílem bakalářské práce je zjistit a popsat, jak odsouzení vnímají programy zacházení jako nástroj resocializačního procesu, přiblížit volný čas odsouzených, ukázat, že se nejedná pouze o prosté vyloučení recidivistů ze společnosti, ale že za zdí věznice dochází ke složitému procesu resocializace za pomoci různých programů. Složitý proces je to proto, že odsouzení jsou většinou demotivovaní, mají k trestu negativní postoj a jejich náprava často není jednoduchá. Někdy k ní nemusí ani dojít. Práce s odsouzenými vyžaduje trpělivost a odbornost, pracovníci musí být schopni odsouzené namotivovat, změnit jejich postoje a ukázat jim pozitivní směr.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část informuje čtenáře v 5 kapitolách o programech zacházení, kde se první kapitola věnuje základním informacím o nich, včetně legislativního ukotvení a zásad zacházení s odsouzenými. Je důležité, aby byl čtenář seznámen, s jakými zásadami věznice pracují. Další kapitola pojednává o resocializačním procesu a motivaci odsouzených. Třetí kapitola se věnuje samotné tvorbě programu zacházení, do čehož je zapojen i nástroj SARPO a zaměstnanci vězeňské služby, o kterých se také ve třetí kapitole zmiňují. Poslední dvě kapitoly se věnují samotným aktivitám programu zacházení, přičemž čtvrtá kapitola se zabývá 6 standardizovanými programy, které se nevyskytují ve všech věznicích, a pátá kapitola už pojednává o aktivitách, kterým se odsouzení věnují v každé věznici.

Praktická část obsahuje výsledky výzkumného šetření vedeného kvantitativním designem, které bylo provedeno ve věznici Světlá nad Sázavou, kde jsou umístěny odsouzené ženy.

Odpovědi odsouzených jsou interpretovány pomocí grafů a dále popsány. Stanovila jsem si 7 předpokladů, které jsem poté spolu s cílem bakalářské práce ověřovala. Poslední část praktické části je věnována diskuzi, v níž zhodnocuji práci jako celek, vymezuji limity a přidávám doporučení do praxe. Na konci práce je také vložena příloha dotazníku, který byl respondentkám odeslán.

Práce by mohla být přínosná pro všechny, kdo se o tuto problematiku zajímají a její výzkumné šetření může posloužit také jako zpětná vazba pracovníkům věznice Světlá nad Sázavou, kteří mohou z výzkumu vyzorovat, jaké aktivity jsou v jejich věznici nejžádanější, co odsouzeným s ohledem na programy zacházení chybí aj.

TEORETICKÁ ČÁST

Teoretická část, jak už je popsáno výše, obsahuje 5 kapitol, které informují čtenáře o programech zacházení (dále jen PZ). Je důležité, aby byl čtenář nejdříve podrobně seznámen s touto problematikou a lépe potom porozuměl výzkumnému šetření.

1 Základní informace o programu zacházení

„PZ je výchovným prostředkem, prostřednictvím něhož jsou odsouzení vedeni k přijetí odpovědnosti za spáchaný trestný čin, a zároveň slouží k naplňování účelu výkonu trestu“ (České vězeňství 2/2011, s. 12 [online]). Podle Popelky (2011) je PZ cíleným programem, který jasně stanovuje, co by se s odsouzeným mělo v určitém časovém horizontu dít. Dále by měl PZ napomáhat k návratu do běžného života, podporovat žádoucí schopnosti a dovednosti a naopak potlačovat ty negativní.

Do roku 1999 se používal pojem „resocializační“ program, který se vzhledem k opakujícím se trestným činnostem (dále jen TČ) odsouzených nahradil termínem „zacházení.“ Pojem „zacházení“ obsahuje souhrn všech aktivit, které působí na pachatele. Vede je specializovaný pracovník, který pomáhá pachateli řešit problémy, vede pachatele k práci, vzdělávání, samostatnosti, pečuje o jeho zdraví a pozitivní rozvoj, působí na pachatele a nějakým způsobem ovlivňuje jeho chování (Černíková 2008).

PZ se zaměřuje podle Černíkové (2008):

- na pozitivní rozvoj schopností a možností vězněného jako předpoklad pro změnu sebehodnocení, případně pozitivnější sebezpojetí;
- na zjištěné potřeby, problémy vězněného, které souvisejí se spáchanou TČ jedince;
- na zájmovou a preferenční oblast aktivit vězněného, díky nimž může dojít k lepšímu kontaktu pro výchovné působení personálu.

Každý PZ musí mít přesně a konkrétně formulovaný cíl a také metody, kterými se daného cíle dosáhne (Popelka 2011). Biedermanová a Petras (2011 [online]) navíc ještě dodávají způsob a četnost hodnocení. Hlavním cílem je podle Černíkové (2008, s. 152) *„rozvíjet pozitivní schopnosti a možnosti vězněného a regulovat (výchovně ovlivňovat) problémové charakteristiky vězněného, posilovat převzetí odpovědnosti za své chování, za svůj život.“* Sochůrek (2007, s. 44) definuje hlavní cíl o něco skromněji, a to tak, že hlavním cílem je podle něj *„vytvoření předpokladů pro úspěšnou reintegraci.“*

Součástí PZ je také kulturně výchovná práce, jejíž realizace probíhá především formou skupinových setkání. Vychází z těchto principů:

- dobrovolnost – na akce se hlásí dobrovolně;
- závaznost – povinnost vybranou aktivitu absolvovat;
- součinnost – spolupráce odsouzených na organizaci aktivity;
- individuálnost – akce mohou být vykonávány i pro nízký počet zájemců (Veteška a Fischer 2020).

Za kulturně výchovnou práci může být považována např. vzdělávací soutěž, sportovní utkání, skupinové poradenství, brigády, pracovní terapie aj. (tamtéž).

1.1 Legislativní ukotvení

PZ jsou legislativně ukotveny v zákoně č. 169/1999 Sb., o VTOS¹ a o změně některých souvisejících zákonů, ve třetí hlavě, § 41. Dále ve vyhlášce č. 19/2015 Sb., kterou se mění vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád VTOS ve znění pozdějších předpisů. V neposlední řadě tady máme zákon č. 436/2003 Sb., kterým se mění zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Zákon se o PZ zmiňuje v § 2, v úkolech vězeňské služby, kde je vězeňské službě kladeno za úkol v souvislosti s PZ následující: „*prostřednictvím PZ soustavně působí na osoby ve VTOS a obdobně i na některé skupiny osob ve výkonu vazby s cílem vytvořit předpoklady pro jejich řádný způsob života po propuštění,*“ (§ 2 odst. 1, písm. c) a také: „*vytvářet podmínky pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve VTOS*“ (§ 2 odst. 1, písm. f).

1.2 Zásady zacházení s odsouzenými

Uvedené zásady by měly přispívat k větší účinnosti trestu a také ke snížení působení nežádoucích důsledků VTOS (Černíková 2008).

Zásady zacházení a pravidla pro zacházení s vězni jsou definována v Evropských vězeňských pravidlech, která slouží pro všechny, kdo pracují na všech úrovních vězeňské správy. Tahle pravidla „*kladou důraz na zachování důstojnosti člověka, na závazek vězeňských správ jednat lidsky a prospěšně, na význam role personálu a na účinné moderní pojetí řízení*“ (tamtéž, s. 54).

¹ Výkon trestu odnětí svobody

1. Zásada individualizace

Požadavek zohledňovat různost vězeňské populace, protože ta je velmi rozmanitá. Vyskytují se tam odsouzení s rozličnými osobnostními vlastnostmi, chováním, TČ, kriminální minulostí, postojem k TČ a k uloženému trestu. Tahle individuální různost musí být důsledně diagnostikována, na jejím základě se vytvoří PZ a další plán výkonu trestu (Evropská vězeňská pravidla 2006 [online]).

2. Zásada normalnosti

„Požadavek, aby se život ve věznici co nejvíce blížil realitě života i nárokům, požadavkům a povinnostem“ (tamtéž, s. 146).

3. Zásada odpovědnosti

„Požadavek, aby organizování života ve věznicích obsahovalo a přinášelo odsouzeným více příležitostí samostatně se rozhodovat a nést za všechna svá rozhodnutí odpovědnost“ (tamtéž, s. 146).

4. Zásada bezpečnosti a bezpečí

Požadavek, aby u každého odsouzeného bylo posuzováno individuální riziko bezpečnosti při útěku nebo přímo ve věznici – riziko sebepoškozování, či pro spoluodsouzené a personál (tamtéž).

5. Zásada postupu

„Požadavek individuálního plánování VTOS“ (tamtéž, s. 148). Vytváření cílů, dílčích cílů a jejich následné plnění. Personál musí odsouzeným ukázat směr, kterým docílí k pozitivnímu postupu. Napomáhají tomu právě PZ, jejich průběžné hodnocení, nebo třeba i hodnocení chování odsouzeného (tamtéž).

6. Zásada neoddělování

„Požadavek, aby odsouzení s trestem na doživotí nepředstavovali fatálně určenou skupinu, jejichž výkon musí být vykonán pouze v oddělení doživotních trestů“ (tamtéž, s. 148).

7. Zásada reintegrace

„Požadavek, aby celý způsob VTOS a veškerá snaha při zacházení s odsouzenými směřovala k sociální reintegraci“ (tamtéž, s. 149).

2 Resocializační proces

V souvislosti s resocializací budeme také hovořit o socializaci, proto bychom si na úvod měli nejdříve vysvětlit, co to socializace je.

Socializace je „*postupné začleňování jedince do společnosti prostřednictvím nápodoby a identifikace*“ (Hartl a Hartlová 2010, s. 537) Při socializaci dochází k přijetí základních hodnot a norem dané společnosti, nejdříve v nukleární rodině, poté dále ve škole, zájmovém klubu, na pracovišti atd. (tamtéž). Jedinec se také učí, jak se má chovat v různých sociálních rolích, které během života přebírá (Buriánek 1996).

Proces resocializace je přizpůsobování jedince, u kterého už jednou došlo k socializaci, novému chování a normám. U člověka, který prochází resocializací, dochází k sociálním změnám, jež vedou k přizpůsobování se jedince do společnosti (Veteška a Fischer 2020). Člověk se mění, učí se nové role, přijímá nové normy, hodnoty, životní návyky, vzorce chování (Urban 2011). Zpravidla k tomu dochází u osob dospělých, proto může být někdy resocializace nazývána jako socializace dospělých (Veteška a Fischer 2020).

Podle Hartla a Hartlové (2009, s. 507) je resocializace „*opětná socializace u člověka propuštěného z dlouhodobé péče ústavní, vězeňské, nemocniční aj.*“ Resocializace tedy nemusí být nutně spojena jen s vězeňstvím. Může k ní docházet také ve škole, na pracovišti, zkrátka kdekoliv, pokud došlo k nějakému rozpadu dosud přijímaných vzorců chování, hodnot a poté nastává přijetí nových a odlišných (Průcha a Veteška 2012).

U pachatelů TČ můžeme resocializaci brát jako výchovné působení na jedince, které vede odsouzeného k opětovnému zařazení do řádného života ve společnosti (Veteška a Fischer 2020).

Správnou resocializací by mělo dojít k reintegraci, což je vlastně „*úspěšné znovu začlenění jedince do společnosti*“ (Biedermanová a Petras 2011, s. 10 [online]). Úspěch reintegrace závisí především na pachateli, na jeho motivaci, ale také samozřejmě na vězeňské politice (Polišenská a kolektiv in Veteška a Fischer 2020).

2.1 Motivace odsouzených ke změně

Motivace je vnitřní síla, která nás pohání v tom začít nějakou činností, vytrvat v ní a dosáhnout nějakého cíle. Tahle síla vzniká působením stimulace a kognitivní interpretace. Stimulace je fyziologická – hlad, a psychologická – touha uspět (Hartl a Hartlová 2010). Vnitřní silou jsou motivy, které ovlivňují člověka a jeho chování, zaměřují ho určitým směrem a vzbuzenou

aktivitu udržují. Motiv působí tak dlouho, dokud jedinec nedosáhne očekávaného uspokojení. Na člověka může působit hned několik motivů naráz (Provazník a Komárková 2004).

U odsouzených je motivace většinou narušena a směřuje k negativním cílům a záměrům. Úkolem pracovníků vězeňské služby je zbavit vězně negativní motivační energie a nasměrovat je na tu pozitivní. Motivace je velmi důležitá pro efektivitu trestu (Černíková a Sedláček 2002).

Jednou z motivací by pro odsouzené mohlo být získání určitých výhod v souvislosti se zařazením do práce či vzdělávacího programu, čímž mohou získat lepší průběžné i závěrečné hodnocení a z toho vyplývající materiální nebo nemateriální výhody (Veteška a Fischer 2020). „Většina motivů odsouzených směřuje k získání určitého osobního prospěchu – materiální nebo jiné výhody. Materiálním prospěchem může být přídavek ke stravní normě, na který mají nárok pouze odsouzení pracovníě zařazení, nebo možnost nosit pracovní oděv, čímž se mohou odlišit od ostatních“ (Šauerová in Veteška a Salivarová 2013, s. 149).

2.1.1 Vnitřní diferenciac

Vnitřní řád věznice, v popsaném případě konkrétněji věznice Světlá nad Sázavou, kde jsou odsouzené ženy, určuje podmínky vnitřní diferenciac, která je motivačním systémem pro odsouzené, jelikož díky ní mohou být umístovány do nižšího stupně zabezpečení a tím získat mnoho výhod. Umístovány jsou tam podle přístupu k PZ, charakteristiky osobnosti, podle jejich chování, přístupu k plnění povinností v průběhu VTOS a podle plnění vnitřního řádu věznice (Vnitřní řád pro odsouzené věznice Světlá nad Sázavou, čl. 27 odst. 1, 2020 [online]).

Existují tři stupně zařazení odsouzených:

- a) do prvního se zařazují odsouzené, které plní PZ, všechny další povinnosti, jednají v souladu s vnitřním řádem věznice a jsou nápomocné zaměstnancům při organizaci života ve věznici;
- b) ve druhém stupni jsou odsouzené, které PZ plní částečně, mají kolísavý postoj, převážně jednají v souladu s vnitřním řádem a občas spolupracují se zaměstnanci;
- c) ve třetím stupni jsou odsouzené, které odmítají PZ, neplní své povinnosti a nejednají v souladu s vnitřním řádem věznice (Vnitřní řád pro odsouzené věznice Světlá nad Sázavou, čl. 27 odst. 6, 7, 8, 2020 [online]).

Odsouzené lze přerazovat z jednotlivých stupňů, což se provádí převážně při hodnocení PZ, pokud se nejedná o přerazení v souvislosti s uložením kázeňského trestu. Návrhy jsou

podávány vychovatelem a odsouzenou lze přeradit jak do „lepšího“ stupně, tak do „horšího.“ Z třetího stupně do druhého a z druhého do prvního lze odsouzenou přeradit nejdříve po uplynutí dvou hodnotících období, pokud vzorně plnily povinnosti, nespáchaly žádný kázeňský přestupek nebo jestliže dříve uložené kázeňské tresty byly zahlazeny a vyhovují stanoveným kritériím. Odsouzené k výjimečnému trestu odnětí svobody lze přeradit až po uplynutí čtyř hodnotících období (Vnitřní řád pro odsouzené věznice Světlá nad Sázavou, čl. 27 odst. 4, 9a, 9b, 2020 [online]).

Z prvního stupně do druhého jsou přerazeny odsouzené, kterým byl uložen kázeňský trest nebo nevyhovují kritériím prvního stupně. Z prvního stupně do třetího jsou přerazeny odsouzené, kterým byl uložen kázeňský trest celodenního umístění do uzavřeného oddílu, samovazby nebo při podezření ze spáchání TČ. Z druhého stupně do třetího jsou přerazeny odsouzené, které neplní PZ, odmítají jej, neplní povinnosti, jednají v rozporu s vnitřním řádem nebo jim byl uložen kázeňský trest celodenního umístění do uzavřeného oddílu, samovazby (Vnitřní řád pro odsouzené věznice Světlá nad Sázavou, čl. 27 odst. 10, písm. a, b, c, 2020 [online]).

Motivační činitelé v prvním stupni:

- sledování televizních programů bez omezení;
- jednorázový nákup do 800 Kč;
- umožněné návštěvy bez zrakové a sluchové kontroly zaměstnanců;
- nákup minimálně dvakrát týdně.

Motivační činitelé ve druhém stupni (činitelé z prvního stupně se ve druhém stupni uplatňují výjimečně):

- sledování televizních programů omezeno do 24 hodin;
- jednorázový nákup umožněn do 600 Kč.

Motivační činitelé ve třetím stupni (činitelé z prvního stupně se ve třetím stupni neuplatňují):

- sledování televize omezeno do 22 hodin;
- jednorázový nákup do 400 Kč (Vnitřní řád pro odsouzené věznice Světlá nad Sázavou, čl. 27 odst. 11, 12, 13, 2020 [online]).

3 Tvorba programů zacházení a jejich vyhodnocování

Aby bylo zacházení s odsouzenými co nejučinnější, je potřeba tuhle činnost pečlivě a důkladně připravit za pomoci několika odborníků (Hála 2006).

Pro realizaci PZ je důležité, aby věznice zabezpečila určité podmínky pro jejich výkon. Těmihle podmínkami jsou podle Černíkové (2008):

- zajištění materiálních i prostorových podmínek;
- zajištění bezpečnosti věznice, vhodné sociální klima;
- zajištění funkčního režimu, ve kterém budou PZ probíhat;
- zajištění personálu s potřebným vzděláním a specializací;
- zajištění dostatku programů, ze kterých odsouzení budou moci vybírat a najít si v nich nějaké individuální zalíbení.

PZ se zpracovává na základě komplexní zprávy o odsouzeném, ve které by měla být především sociální anamnéza, základní informace o odsouzeném, jeho TČ a uloženém trestu. Dále je důležité vědět něco o zdravotním stavu odsouzeného, o určitých omezeních, zdravotních rizicích při aktivitách, práci apod. Ve zprávě by se měla objevovat také psychologická charakteristika odsouzeného, je velmi důležité vědět, jak se odsouzený staví ke spáchanému činu a uloženému trestu. V neposlední řadě pro bezpečnost spoluodsouzených, personálu, ale také bezpečnost odsouzeného je nutné znát veškerá rizika, problémy, které na začátku trestu odnětí svobody brání v dobré reintegraci odsouzeného do společnosti, aby se s nimi mohlo pracovat a v budoucnosti je odstranit či alespoň zmírnit (Hála 2006).

Dle zákona 169/1999 Sb., o VTOS a o změně některých souvisejících zákonů, § 41 odst. 2, je komplexní zpráva „*shrnutím výsledků psychologického, pedagogického, sociálního, případně lékařského posouzení, hodnocení rizik a potřeb a jiných dostupných materiálů k osobě odsouzeného.*“ Nutno ještě podotknout, že všechny tyto záznamy o odsouzeném jsou velmi důvěrné.

Po vypracování komplexní zprávy věznice nabídne odsouzenému vhodný PZ, který odsouzený stvrdí podpisem. Schvalování probíhá s ředitelem věznice nebo zástupcem ředitele (Vyhláška č. 345/1999 Sb., v akt. znění, § 36 odst. 8).

PZ se vyhodnocuje různě podle typu věznice. Dle § 38 odst. 1 vyhlášky č. 19/2015 Sb. je PZ vyhodnocován:

- jednou za měsíc, pokud se bavíme o věznici pro mladistvé;
- jednou za dva měsíce ve výstupních oddílech věznic s ostrahou nebo se zvýšenou ostrahou;
- jednou za tři měsíce ve věznici s ostrahou;
- jednou za šest měsíců ve věznici se zvýšenou ostrahou.

3.1 Nástroj SARPO

SARPO je zkratkou souhrnné analýzy rizik a potřeb odsouzených. Do věznic začal být zaváděn v roce 2012. Nástroj má elektronickou podobu a je v zabezpečené síti Vězeňské služby ČR (dále jen VS ČR). U odsouzených je nezbytné správně identifikovat a hodnotit rizika, protože správná práce s riziky a kriminogenními potřebami je důležitá, pokud nechceme, aby se TČ u odsouzených opakovala (Soudce 10/2013 [online]). Slouží na hodnocení rizik a kriminogenních potřeb odsouzených, jeho pomocí se zpracovává komplexní zpráva. Posuzuje pravděpodobnost další recidivity na základě:

- „výpočtu statického rizika z údajů o kriminálním chování;
- výpočtu dynamického rizika vyhodnocujícího celkem 48 rizik v 7 základních životních oblastech;
- odhadu způsobení újmy a specifikace potenciální oběti na základě analýzy TČ;
- vyhodnocení motivace a sebehodnocení“ (Generální ředitelství Vězeňské služby ČR 2021 [online]).

SARPO nejdříve vyhodnocuje informace o charakteru trestní minulosti, poté nástroj provádí rozbor dat, které se týkají okolností, faktorů a pohnutek k TČ. Ve třetí části nástroj představuje soubor rizik rozdělených do oblastí bydlení, zaměstnání, financí, závislosti, rodiny, sociálních kontaktů, vzdělání a výchovy, osobnosti a chování. Následně odsouzení vyplňují sebehodnotící dotazník, aby se zjistilo, jak celou tu situaci a okolnosti odsouzený hodnotí a vnímá (Soudce 10/2013 [online]). Může se stát, že odsouzený dotazník nevyplní, například z důvodu, že nerozumí položkám dotazníku nebo třeba dotazník vyplnit nechce, což je také velmi důležitou informací o odsouzeném. Údaje z dotazníku umožňují hodnotiteli porovnání s informacemi získanými v rámci zpracování další zkoumané části, a to adaptace v nástupním oddíle. Tam se pozoruje chování odsouzeného, jeho postoje, plnění povinností a respektování vnitřního řádu (Drahý et al. 2018 [online]). V poslední fázi nástroj předkládá výsledky analýzy, zhodnocení motivace odsouzeného a doporučení hodnotitele s návrhem dalšího postupu s odsouzeným. K práci s nástrojem SARPO jsou proškoleni zaměstnanci,

kteří pracují na komplexní zprávě, zejména tedy psychologové, speciální pedagogové a sociální pracovníci (Soudce 10/2013 [online]).

1. Program zacházení ve výkonu vazby

Ve výkonu vazby jsou lidé, kteří ještě nebyli pravomocně odsouzeni, takže nevíme, jestli je nutné na ně výchovně působit. Proto neprobíhají žádná diagnostická posouzení ani vypracovávání komplexní zprávy, na jejímž základě by byli zařazeni do vhodného PZ. Je jim nabízena pouze účast na různých sportovních a vzdělávacích programech, jejichž cílem není působit na ně ve smyslu nějaké změny, ale spíše zmírnit negativní dopady vazby na jejich psychiku a také vyplnit jejich volný čas (České vězeňství, 5/2006 [online]).

2. Program základního motivačního zacházení

Pokud odsouzený nesouhlasí s návrhem týmu odborníků a nestvrdí tedy podpisem přijetí PZ, zařazuje se do tzv. programu základního motivačního zacházení, který klade důraz především na pracovní aktivity, které odsouzený zvládne s ohledem na jeho zdravotní stav, dále na dodržování pořádku a bezpečnosti. „*Cílem je motivovat odsouzené ke změně postojů a chování*“ (Vyhláška č. 19/2015 Sb., § 37).

3. Program minimálního zacházení

Program minimálního zacházení je určen pro odsouzené s nízkým rizikem, kde je kladen důraz na aktivity pracovní a zájmové. V tomhle zacházení je menší míra intervence (Vyhláška č. 19/2015 Sb., § 36a odst. 1). Program je určen také pro osoby s krátkodobým trestem do šesti měsíců (České vězeňství, 2/2011 [online]).

4. Program standardního zacházení

Program standardního zacházení je určen pro odsouzené se středními až vysokými riziky, kde je kladen důraz především na pracovní a vzdělávací aktivity. Zde je střední míra intervence (Vyhláška č. 19/2015 Sb., § 36a odst. 2).

5. Program speciálního zacházení

Program speciálního zacházení je určen pro odsouzené s vysokými či velmi vysokými riziky, kde je kladen důraz na speciálně výchovné a vzdělávací aktivity. Je zde větší míra intervence (Vyhláška č. 19/2015 Sb., § 36a odst. 3).

6. Program výstupního zacházení

Program výstupního zacházení je určen pro odsouzené, kteří mají být brzo propuštěni a je třeba připravit je na život po propuštění z VTOS s ohledem na délku trestu (odsouzení na déle

než 3 roky) a potřebu pomoci vytvářet příznivé podmínky pro samostatný život (Zákon č. 169/1999 Sb., § 74).

3.2 Zaměstnanci podílející se na programech zacházení

Ve věznici je vzhledem k resocializačnímu procesu a také procesu motivace odsouzených důležitá i skladba pracovníků vězeňské služby. Nestačí pouze dozorčí služba, která bude odsouzené pravidelně kontrolovat, je potřeba celá řada dalších pracovníků, kteří se budou odsouzeným věnovat, vytvoří jim nabídky programů, kterých se odsouzení mohou účastnit. Tito pracovníci budou s odsouzenými řešit jejich osobní problémy, budou jim nápomocni a poslouží jim také jako psychická podpora. Tito lidé musí pracovat na vysoké profesionální i osobní úrovni. Měli by se všemi vězni jednat důstojně, bez ohledu na jejich provinění, a zároveň by měli být schopni získat si jejich respekt.

I. Speciální pedagog

Speciální pedagog je odborným zaměstnancem VS ČR, který dohlíží na realizaci PZ a vnitřní diferenciaci. Působí na práci vychovatelů a pedagogů volného času a spolu s dalšími odbornými pracovníky vypracovává komplexní zprávy odsouzených (Sochůrek 2007).

Náplní jeho práce je i pedagogická diagnostika, zabezpečování odborného a všeobecného vzdělávání odsouzených, vytváření přehledu aktivit PZ ve věznici a další (tamtéž).

II. Psycholog

Odborný zaměstnanec, který poskytuje odsouzeným psychologickou pomoc a garantuje odbornou úroveň realizace PZ. Provádí psychologickou diagnostiku vězňů, která je potom součástí komplexní zprávy o odsouzeném a doporučuje vhodný PZ. Stejně jako speciální pedagog, i psycholog působí také na zaměstnance, především na vychovatele a terapeuty. Někteří psychologové se také podílejí na přijetí zaměstnanců do VS ČR, protože podmínkou pro práci ve VS ČR je mimo jiné i psychologické vyšetření (tamtéž).

III. Sociální pracovník

Odborný pracovník, který zajišťuje sociální práci s odsouzenými. Především se snaží o plynulý přechod odsouzeného zpátky do běžného života (tamtéž).

Do jeho náplně práce dále patří například sociálně právní poradenství, výchovná činnost apod. Pokud odsouzená žena ve věznici vychovává dítě, sociální pracovník zprostředkovává OSPODu² pravidelné sledování vývoje dítěte (tamtéž).

IV. Vychovatel

Je odborný pracovník, jehož úkolem je „*komplexní výchovná, vzdělávací, diagnostická a preventivní činnost zaměřená na celkový rozvoj osobnosti a na socializaci, resocializaci a reedukaci včetně cílených opatření k optimalizaci vzdělávacího procesu odsouzených a realizaci protidrogové prevence v rámci věznice*“ (tamtéž, s. 16).

Dále dbá na kázeň a pořádek odsouzených, vede osobní karty odsouzených, vyřizuje žádosti a stížnosti odsouzených a další (tamtéž).

V. Vychovatel – terapeut

Realizuje individuální i skupinové terapie. Pracuje se specifickými odsouzenými, pro které vytváří nejméně tři speciálně výchovné aktivity. Spolupracuje s psychologem a vychovatelem, kterým podává informace o změnách chování svěřených odsouzených (tamtéž).

VI. Pedagog volného času

Realizuje pro odsouzené individuální a skupinové zájmové činnosti, především rukodělné, sportovní a kulturní. Také organizuje hromadné akce ve věznici apod. (tamtéž).

Z výše uvedených skutečností je zřejmé, že pracovníci spolu neustále komunikují a spolupracují, předávají si informace o tom, jak si odsouzení počínají v jejich aktivitách, jak se mění a o dalších důležitých skutečnostech. Jejich práce je systematická a velmi propojená (tamtéž).

² Orgán sociálně právní ochrany dětí

4 Standardizované programy zacházení

Standardizované PZ působí na odsouzené, kteří spáchali TČ sexuálně motivované, násilné, související s dopravními nehodami, majetkové, spáchané pod vlivem návykových látek a také u odsouzených, kteří se připravují na propuštění z VTOS (Nová koncepce vězeňství do roku 2025, 2016 [online]). Tihle odsouzení nespádají do tzv. specializovaných oddělení, ale práce s nimi je pro ochranu společnosti velmi důležitá (Veteška a Fischer 2020). Podle Jiříčky a Kejšové (in Veteška a Fischer 2020, s. 131) to mohou být „*odsouzení se zvláště vysokými kriminogenními riziky, anebo naopak ti, u nichž je naděje, že se po absolvování jasně vymezené a ohraničené intervence mohou plnohodnotně reintegrovat do společnosti.*“ Standardizované programy neprobíhají ve všech věznicích, probíhají pouze ve vybraných, ale velkým cílem je rozšiřovat programy do více věznic a také vytvářet další programy, které budou mít časový přesah na dobu po propuštění (Nová koncepce vězeňství do roku 2025, 2016 [online]).

a) Program Zastav se, zamysli se a změň se

Neboli program 3Z, kognitivně-behaviorální program, je určen pro odsouzené, kteří jsou opakovaně ve VTOS, především kvůli majetkové TČ. Program vede lektorská dvojice zaměstnanců, zpravidla 2x ročně ve skupině 12 odsouzených. Do programu nemůže být zařazen odsouzený s výraznou poruchou osobnosti, pokud je duševně nemocný, ten, kdo je odsouzen za sexuální čin nebo je ve zvláštním bezpečnostním režimu VTOS (Biedermanová a Petras 2011 [online]).

Program obsahuje 11 sezení, každé sezení trvá 1,5-2 hodiny s 15minutovou přestávkou a lektoři si vybírají odsouzené k zařazení do programu. Kritéria pro zařazení jsou následující:

- odsouzený musí být vícekrát souzený;
- řádná účast odsouzeného;
- žádost o podmíněčné propuštění z VTOS minimálně 4 měsíce před soudním projednáním, nebo 6 měsíců do konce VTOS;
- odsouzený musí být schopen porozumět informacím, jednoduchému textu (tamtéž).

Na každém sezení se na úvod shrnují poznatky z předchozího sezení, dále se seznamují s aktuálními cíli, následuje samotná práce s odsouzenými a na závěr dochází ke shrnutí nových poznatků. Cílem je, aby si odsouzení uvědomili spáchanou TČ, přijali důsledky svého chování a snažili se o nápravu, změnu postojů, myšlení atd. (tamtéž).

Program 3Z je v ČR nejrozšířenější, funguje například ve věznicích Vinařice, Horní Slavkov, Příbram, Plzeň, Ostrov, Stráž pod Ralskem, Znojmo a ještě v mnoha dalších, přičemž průkopnickými věznicemi byla věznice v Jiřici, ve Světlé nad Sázavou a Kuřimi. Rok standardizace 2011 (Řeháček 2014 [online]).

b) Grepp

Program Grepp je intenzivní vzdělávací program určený pro pachatele, kteří byli odsouzeni za TČ násilí na dětech. Probíhá 7 týdnů, 2x ročně pro odsouzené ve věznici s dozorem a taktéž i ve věznici s ostrahou. Opět probíhá ve skupině se 12 odsouzenými. Rok standardizace 2011 (tamtéž).

c) Grepp 2

Je terapeutický program navazující na program Grepp. Program je dlouhodobý, trvá 10 měsíců a cílem je snížení rizika recidivy po propuštění. Program Grepp 2 je realizován v Novém Sedle a Karviné. Rok standardizace 2012 (tamtéž).

d) Program TP21 junior

Program se zaměřuje na snižování násilí mezi mladistvými ve věznicích Všehrady, Pardubice a Heřmanovice. Účelem programu je zařazené mladistvé motivovat k lepšímu přístupu při řešení zátěžových a konfliktních situacích, ukázat jim pozitivní směr, donutit je přemýšlet nad svým jednáním a uvědomit si, že za své jednání nesou zodpovědnost. Rok standardizace 2011 (tamtéž).

e) Program Pardon

Intervenční program pro odsouzené, kteří způsobili vážnou nehodu nebo řídili motorové vozidlo pod vlivem návykové látky, případně byli odsouzeni za maření výkonu úředního rozhodnutí v souvislosti s dopravou. Cílem je změna problémového chování řidiče, osvojování si způsobu chování, které je nutné pro bezpečnou budoucí jízdu. Program probíhá ve věznici v Pardubicích a ve věznici Odolov. Věznice spolupracují s Centrem dopravního výzkumu, díky němuž byly vyškoleny dva týmy lektorů pro práci v tomto programu. Rok standardizace 2012 (tamtéž).

f) Program TP Kemp

Program je určen pro pachatele násilí. Jedná se o terapeutický program, tedy dlouhodobý, na dobu 18 měsíců. Program probíhá ve věznici Vinařice pro muže odsouzené do věznice

s ostrahou. Cílem je určit hlavní příčinu násilného chování, snaha o změnu postojů odsouzeného a o snížení rizika opakování činnosti. Rok standardizace 2013 (tamtéž).

5 Aktivity programu zacházení

PZ obsahuje pracovní, vzdělávací, speciálně výchovné a zájmové aktivity s individuálním přístupem ke každému odsouzenému. Jak už bylo zmiňováno výše, ve 3. kapitole, PZ je vytvářen za spolupráce odsouzeného a zaměstnanců věznice na základě vypracované komplexní zprávy o odsouzeném. Důraz se klade především na pracovní aktivity, aby si odsouzení, kteří nebyli zvyklí pracovat, vytvořili pracovní návyky a aby se uchovaly pracovní návyky u odsouzených, kteří před VTOS pracovali, což je pro následné propuštění velmi důležité (Biedermanová a Petras 2011 [online]).

5.1 Pracovní aktivity

Podle Evropských vězeňských pravidel (2006 [online]) nesmí být práce ve vězení nikdy používána jako trest, ale jako pozitivní prvek vězeňského systému, který bude odsouzené motivovat k výdělečné činnosti. Věznice musí zajistit práci v dostatečném rozsahu a nesmí docházet k diskriminaci podle pohlaví. Zaměstnání by se mělo svou organizací a metodami co nejvíce podobat práci ve společnosti mimo vězení, aby byli odsouzení dostatečně připraveni na normální podmínky v zaměstnání na svobodě. Odsouzení by měli mít v týdnu minimálně jeden den volna a dostatek času na jiné aktivity. Práce musí udržovat nebo zvyšovat schopnost vězňů vydělávat si po propuštění na základní věci a potřeby.

Velmi podstatným hlediskem je ekonomická stránka věci, jelikož odsouzení ze svých pracovních odměn hradí náklady VTOS, dluhy, výživné na děti apod. (Biedermanová a Petras 2011 [online]). Dalším důležitým aspektem pracovní činnosti je také vytváření sociálních kontaktů, velká motivace a samozřejmě rozvoj jedince (Veteška a Fischer 2020).

Odsouzený, který byl zařazený do práce, má povinnost práci vykonávat, pokud je k tomu zdravotně způsobilý. O pracovním zařazení odsouzených se rozhoduje individuálně na základě zdravotního stavu odsouzených s přihlédnutím k jejich odborným znalostem a dovednostem (Zákon č. 169/1999 Sb., § 29 odst. 1, 2a).

Odsouzení nesmí být zařazení do práce s výbušninami, s omamnými a psychotropními látkami nebo jinými látkami, ve kterých hrozí zvýšené nebezpečí újmy na zdraví či škody na majetku (Zákon č. 169/1999 Sb., § 31).

V době pracovní neschopnosti odsouzeného je mu vyplácena VS ČR náhrada odměny stejně jako ji poskytuje zaměstnavatel zaměstnanci v běžném pracovním poměru. Práce odsouzených je prováděna pod dohledem pracovníků věznice (Zákon č. 169/1999 Sb., § 32)

a veškeré pracovní podmínky a ostatní pracovní záležitosti se řídí zákoníkem práce (Popelka 2011).

Veteška a Fischer (2020) uvádí základní formy, v nichž se zaměstnávání odsouzených realizuje:

- zaměstnání, pracovní brigády;
- práce a činnosti potřebné k zajištění každodenního provozu;
- pracovní terapie.

Vazební věznice Liberec (2021 [online]) má pracovní aktivity rozděleny následovně:

I. Práce ve vnitřním provozu věznice

Odsouzení zařazení do téhle formy vykonávají základní práce ve věznici, které zajišťují interní provoz. Patří sem například:

- Práce v kuchyni – pomocné práce v kuchyni a výdej stravy;
- Práce v knihovně – zajištění chodu knihovny;
- Práce v prádelně – oprava a výměna vězeňských oděvů a ložního prádla, výměna vězeňského osobního oblečení;
- Údržba – technicko-provozní údržby a opravy v celém areálu věznice, údržba se člení na: **úklid administrativní budovy a zdravotního střediska** – úklid všech místností, **pracoviště pro stavební údržbu budov a cel** – pomocné zednické, malířské, údržbářské práce, **pracoviště pro údržbu a opravy elektrorozvodů** – k téhle práci je nutné, aby měl odsouzený odborné zkoušky v oboru elektro-mechanik nebo středoškolské vzdělání elektrotechnického zaměření, **pracoviště zámečnické a topenářské údržby** – výkon instalatérských a zámečnických prací;
- Kadeřnické služby.

II. Střediska hospodářské činnosti

Činnost provozující se mimo věznici u cizích subjektů jako dobrovolná podnikatelská aktivita v rámci živnostenského oprávnění. Účelem těchto činností není pouze zaměstnávat odsouzené, ale také rozšiřovat jejich kvalifikaci a pracovní praxi. „Zisk z *hospodářské činnosti za účetní období tvoří hospodářský výsledek, který je mimorozpočtovým zdrojem věznice.*“ Vykonávají například pomocné práce v dílnách a výrobních halách, obsluhují výrobní linky, pracují v lesnictví, provádí úklidové práce apod. (tamtéž).

Pracovní terapie uvedené výše jsou terapeutické aktivity, které jsou vedeny zaměstnanci VS ČR, při nichž jsou vykonávány pomocné práce např. v kuchyni, zahradě apod. (Jůzl 2012).

Formu práce v podnikatelských subjektech využívají také ve Světlé nad Sázavou, kde pracuje převážná většina žen v různých odvětvích například v potravinářském průmyslu, v automobilovém průmyslu, logistice, kartonážní výrobě, kovovýrobě a nebo jako operátorky callcentra. Příkladem je Hala Levimo, která je v ČR „*prvním vnějším strážným pracovištěm postaveným soukromým investorem na soukromém pozemku s bezpečnostními prvky dle potřeby věznic a je výhradně určena pro zaměstnávání odsouzených*“ (Věznice světlá nad Sázavou 2021 [online]).

Podle Fischera a Škody (2014) jsou pro odsouzené z resocializačního hlediska pracovní činnosti velmi důležité, protože:

- jim umožňují úhradu závazků a tím odstraňovat finanční nouzi;
- zklidňují odsouzené a zabraňují nudě;
- se v nich učí pravidelnosti, návykům;
- díky nim získávají pracovní dovednosti, které mohou využít v běžném životě.

Specifickým cílem Nové koncepce vězeňství do roku 2025 (2016 [online]) je zajistit dostatečné kapacity a možnosti pro věznice zaměstnávat vězně, jelikož bez dostatečných kapacit je ohrožena zaměstnanost vězňů, čímž by docházelo k neplnění povinnosti uložené zákonem, zaměstnávat odsouzené, a především také k nezískávání pracovních návyků odsouzených a nedosažení účelu VTOS. Nástrojů na dosažení cíle je několik, například: výstavba nových výrobních hal, podpora spolupráce s místní samosprávou, církvemi aj., a využít tak pracovní síly odsouzených k činnostem ve prospěch těchto obcí, společností, organizací. Možností je i zavedení vícesměnného provozu. Dále se řeší navyšování pracovních odměn odsouzeným a zřizování či vymezení chráněných pracovních míst pro odsouzené, kteří jsou z řad zdravotně postižených osob.

5.2 Vzdělávací aktivity

Dříve řada odsouzených při nástupu do vězení neměla základní vzdělání nebo byli vězni absolventy zvláštních škol. Tudiž převažovali negramotní nebo pologramotní odsouzení, u kterých se kladl důraz na kurzy čtení, psaní, počítání s možností ukončení si základního vzdělání. Postupem času docházelo ke zvyšování vzdělanosti v celé populaci, takže negramotných vězňů je méně a začíná se klást větší důraz na vzdělání v pracovních oborech.

Mnoho výzkumů totiž dokazuje, že vzdělávání ve všeobecných předmětech nemá velký nápravně výchovný efekt (Biedermanová a Petras 2011 [online]).

Dle Nové koncepce vězeňství do roku 2025 (2016 [online]) můžeme vzdělávání rozdělovat na formální a neformální. Formální vzdělávání zajišťuje sama VS ČR nebo spolupracující subjekt. Výsledkem formálního vzdělávání je základní, středoškolské, vyšší odborné nebo vysokoškolské vzdělání s dokladem o absolvování. Do neformálního vzdělávání patří: vzdělávací kurzy, rekvalifikační kurzy, odborné a specializační kurzy, které mohou být také zakončeny dokladem o absolvování. Dále se vzdělávání dělí na primární, sekundární a terciární, kde se primárním rozumí dokončení základního vzdělání. VS ČR má za povinnost zabezpečit mladistvým realizaci povinné školní docházky, tahle povinnost je ukotvena v § 26 odst. 8, zákona č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby. Sekundární vzdělávání je zajišťováno SOU³ nebo soukromými a externími subjekty. Do terciárního vzdělávání patří vyšší odborné školy a vysoké školy.

Cílem vzdělávacích aktivit je zlepšovat vězňům kvalifikaci v různých oborech a s tím související následnou reintegraci do společnosti, a také zdokonalovat a přeměňovat jejich chování na společensky přijatelné a formovat jejich morální vlastnosti (Veteška a Fischer 2020).

Vzdělávacími aktivitami se podle vyhlášky č. 345/1999 Sb., v aktuálním znění rozumí:

- a) „vzdělávání organizované či realizované středním odborným učilištěm;
- b) vzdělávání vedené či kontrolované zaměstnanci oddělení výkonu trestu (oddělení výkonu vazby a trestu);
- c) vzdělávání v korespondenčních kursech a v síti základních, středních, vyšších odborných nebo vysokých škol České republiky“ (§ 36 odst. 4, písm. a, b, c).

Na vzdělávání ve věznici klade důraz také Rada Evropy v Evropských vězeňských pravidlech (2006 [online]) a přispívá následujícími doporučeními:

- každá věznice by měla klást důraz na vzdělávání vězňů a zajistit jim přístup ke vzdělávacím programům;
- prioritně připravit programy pro vězně, kteří jsou negramotní nebo nemají základní či odborné vzdělání, především u mladých vězňů;
- vzdělávání by mělo mít stejný status jako pracovní aktivity, proto by vězni neměli být nijak znevýhodněni za účast na vzdělávacích programech;

³ Střední odborné učiliště

- každá věznice musí mít k dispozici knihovnu, kterou vězni mohou využívat a pokud je to možné, pak i spolupracovat s veřejnými knihovnami.

Vzdělávání je, jak už je výše zmíněno, na stejné úrovni jako práce, tudíž může probíhat v pracovní době (Průcha a Veteška 2020). Co se týká ukončení školy, tak z vysvědčení či nějakého osvědčení o absolvování nesmí být patrné, že školu jedinec absolvoval ve VTOS (Biedermanová a Petras 2011 [online]). Kdyby tomu tak nebylo, při uplatňování odsouzených po propuštění by to mohlo mít negativní vliv na jejich následnou snahu o nalezení vhodné práce (Průcha a Veteška 2020). V případě, že odsouzení nestihnou školu dokončit ve VTOS, mají právo dokončit ji potom na příslušné škole mimo VTOS (Biedermanová a Petras 2011 [online]).

Vzdělávání probíhá zejména pod záštitou SOU VS ČR, které bylo dříve zřízeno Ministerstvem spravedlnosti. V té době ale učiliště VS ČR nebylo zařazeno mezi školy, a tak nebylo možné vydávat platná vysvědčení (výuční listy) jako na ostatních školách. Dnes díky rozhodnutí Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy ČR, s účinností od 20. června 1996, bylo SOU VS ČR zařazeno mezi školy a může tedy vydávat vysvědčení a všechny ostatní náležitosti jako ostatní školy (tamtéž).

SOU poskytuje vzdělávání nebo školské služby ve vybraných věznicích s možností vyučení se v oboru:

- Věznice Heřmanovice – elektrotechnické a strojně montážní práce;
- Věznice Pardubice – práce ve stravování;
- Věznice Plzeň – strojírenské práce;
- Věznice Rýnovice – obráběč kovů;
- Věznice Stráž pod Ralskem – obráběč kovů;
- Věznice Světlá nad Sázavou – šití prádla, provozní služby;
- Věznice Valdice – obráběč kovů;
- Věznice Všehrady – práce ve stravování, dřevařská výroba, elektrotechnické a strojně montážní práce;
- Věznice Kuřim – práce ve stravování (Vězeňská služba České republiky 2021 [online]).

Podle Průchy a Vetešky (2020) vzdělávání odsouzeným umožňuje:

- získání výučního listu prostřednictvím rekvalifikačního vzdělávání;

- doplnění základního vzdělání prostřednictvím kurzu pro základní vzdělání;
- doplnění nebo rozšíření kvalifikace prostřednictvím vzdělávacích kurzů.

Středoškolské či vysokoškolské studium je umožňováno velmi zřídka. Je to velice individuální, závisí to na délce VTOS odsouzeného a mnoha dalších faktorech (Biedermanová a Petras 2011 [online]).

Středoškolské vzdělání umožňuje věznice Praha – Ruzyně, Hradec Králové a Ostrava. Vysokoškolské vzdělání umožňuje Ekonomicko-správní fakulta Masarykovy univerzity v Brně, která nabízí obory jako například: management, bankovníctví, veřejná ekonomika a správa, regionální rozvoj a správa, regionální rozvoj a cestovní ruch. Podmínkou pro studium je ukončená střední škola s maturitou, úspěšné splnění přijímacích zkoušek, úhrada školného a umístění odsouzeného ve Vazební věznici v Brně. Konzultace jsou odsouzeným umožněny jak ve věznici, tak přes zabezpečenou internetovou linku, kterou si hradí sami odsouzení. Kromě Ekonomicko-správní fakulty Masarykovy univerzity v Brně vysokoškolské studium umožňuje ještě Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy (tamtéž).

Další vzdělávání mimo školský vzdělávací systém mohou poskytovat přímo zaměstnanci věznice. Například se může jednat o nějaké besedy a přednášky na různá témata, výuku cizích jazyků a jiné (tamtéž).

Ze Statistických ročenek VS ČR z roku 2017 lze vyčíst údaje, že měli odsouzení nejčastěji základní vzdělání (44 %), v 6 % neměli ani tohle vzdělání a 38 % odsouzených bylo vyučeno bez maturity. Středoškoláci s maturitou se zde objevili ve 4 % a vysokoškoláci v pouhém 1,5 %. Z téhle statistiky můžeme usuzovat, že čím vyšší vzdělání jedinec má, tím menší je pravděpodobnost páchaní TČ, jelikož vyšší vzdělání lidem umožňuje lepší začlenění a fungování ve společnosti (Průcha a Veteška 2020).

5.3 Speciální výchovné aktivity

Aktivity PZ zahrnují tréninkové, terapeutické, rozvojové a adaptační činnosti, jejichž cílem je rozvoj mravních a morálních dovedností, což by následně mělo vést ke změně nevhodného, delikventního chování a jednání. Aktivity mohou být zaměřeny například na trénink zvládnutí agrese, mohou poskytovat individuální poradenství, jehož cílem je například doporučení vzdělávání nebo jiných aktivit, které odsouzeného budou rozvíjet (příkladem může být vedení k finanční gramotnosti). Psychosociální výcvik a aktivity mohou mít formu individuální či skupinové terapie (Fischer a Škoda 2014).

Veteška (2015) ještě popisuje další aktivity, kterými jsou trénink změny myšlení k patologickým projevům chování a sociálně právní poradenství, kterým se zaměstnanci snaží s odsouzenými řešit různé problémy. Výše zmiňovaná terapeutická činnost zahrnuje psychoterapii, arteterapii, pohybovou terapii, muzikoterapii a biblioterapii. Tyhle aktivity by měli provádět speciálně vyškolení pracovníci věznice nebo je možné přizvat externí spolupracovníky (Popelka 2011).

Biedermanová a Petras (2011 [online]) popisují všechny tyto aktivity jako aktivity, které působí na odsouzené speciálně pedagogicky a psychologicky a jejich forma je individuální nebo skupinová. Vedení má na starost pedagog, psycholog či terapeut.

Aktivity jsou provozovány ve všech odděleních věznic, ale nejvíce se využívají ve specializovaných odděleních, do kterých patří oddělení pro osoby s poruchami duševními, s poruchami chování, poruchami osobnosti, poruchami chování, které jsou způsobeny užíváním psychotropních látek, nebo pro jedince s mentální retardací. Existují i oddělení s výkonem ochranné léčby a mezi ně patří například oddělení ochranné léčby protialkoholní a léčby patologického hráčství, oddělení pro ochranné protitoxikomanické léčení, oddělení pro sexuologické ochranné léčení a oddělení pro trvale pracovní nezařaditelné odsouzené. V těchto specializovaných odděleních jsou speciálně výchovné aktivity obzvláště důležité, protože se snaží co nejvíce snížit nebezpečnost a pravděpodobnost recidivy a tím zvyšovat ochranu společnosti po skončení VTOS (tamtéž).

Cílem oddělení pro odsouzené s mentální retardací je minimalizovat riziko možného zneužívání handicapovaných, které by mohlo zhoršovat jejich psychický stav (tamtéž).

Ochranná léčba protialkoholní a léčba patologického hráčství má za cíl ukázat odsouzeným jiný životní styl, získat a aplikovat dovednosti pro usnadňující abstinenci. Využívají se k tomu zejména terapeutické techniky (pracovní, skupinová terapie, komunitní systém, řízené zájmové aktivity – důraz hlavně na sport, aj.) Ve věznici v Heřmanovicích existuje aktivní muzikoterapie zaměřená na odsouzené s protialkoholní léčbou (tamtéž).

Oddělení sexuologického ochranného léčení se nachází ve věznici Kuřim jako v jediné věznici v ČR. Jsou zde umístěni odsouzení, kterým byla nařízena ústavní sexuologická léčba, která probíhá individuální nebo skupinovou formou. S věznici spolupracuje Společnost Podané ruce, o.p.s. (tamtéž).

5.4 Zájmové aktivity

Zájmové aktivity jsou pro odsouzené stejně důležité jako pro nás. Zájmy mají spoustu funkcí, které působí nějakým způsobem na fyzické i psychické zdraví. Spoustě odsouzeným chybí rodina, je pro ně těžké odloučení od běžného života a je důležité, aby tomu nepodléhali a měli možnost věnovat se aktivitám, které je udrží v psychické i fyzické kondici a zároveň je budou rozvíjet a naplňovat (Biedermanová a Petras 2011 [online]).

Dle vyhlášky č. 345/1999 Sb., v aktuálním znění se „*zájmovými aktivitami PZ rozumí formy individuální a skupinové zájmové činnosti organizované a vedené zaměstnanci s potřebným vzděláním, které rozvíjejí v souladu s účelem výkonu trestu schopnosti, vědomosti a sociální dovednosti odsouzených*“ (§ 36 odst. 6).

Většina odsouzených před nástupem do vězení neuměla zacházet se svým volným časem. Po většinu času trávili svůj volný čas v hospodě, konzumací alkoholu či drog, krádežemi, potulováním se po ulici. V podstatě jejich volný čas byl pasivní, naplněn nudou a jinou recidivní činností. Proto existují pro odsouzené možnosti zájmových aktivit, ve kterých se mohou naučit, jak správně zacházet s volným časem, jaké jsou možnosti smysluplného trávení volného času. Volnočasové aktivity také rozvíjejí schopnosti, vědomosti, kulturní návyky a sociální dovednosti, což je velmi důležité, protože pokud se podaří, že si odsouzení nějaký zájem opravdu najdou, bude je něco bavit, tak to na ně bude působit pozitivně v širším měřítku (Biedermanová a Petras 2011 [online]).

Forma může být individuální i skupinová a každá věznice nabízí vězňům volnočasové aktivity podle svých stavebnětechnických a personálních možností. Mohou to být například různé sportovní aktivity, kulturní programy, manuální aktivity (tamtéž).

Uspokojování kulturních potřeb odsouzených:

- na zasílání knih, časopisů, denního tisku nebo jiných věcí potřebných k vedení běžné korespondence nejsou žádná omezení a mohou je odsouzeným zasílat příbuzní nebo jiné osoby zvenčí;
- věznice musí zajistit provoz knihovny s dostatečně vybavenou beletrií, literaturou či základními právními předpisy z jednotlivých odvětví (Vyhláška č. 345/1999 Sb., v akt. znění, § 29 odst. 1, 2).

5.5 Oblast utváření vnějších vztahů

Této oblasti se věnují extramurální aktivity zaměřené na vztah k vnějšímu prostředí, který může být pozitivní i negativní. Pozitivní jsou ty, které přispívají k nápravě odsouzeného, k prevenci další možné kriminality. Většinou do těchto vztahů patří rodina, ale také rozmanité nevládní a neziskové organizace, církev nebo charitativní organizace, které mohou v některých případech také do věznice docházet. Do negativních vztahů patří vazby ke spolupachatelům, k osobám z kriminálního prostředí a subkulturám s rizikovým chováním (Popelka 2011).

Jedná se o aktivity, které udržují a posilují u odsouzených jejich vazby s vnějším světem, především s rodinou a přáteli. Někdy však mohou mít právě tihle lidé negativní vliv na odsouzeného, a proto musí vychovatel zvážit, do jaké míry mohou narušovat proces resocializace (Jůzl 2012).

Jde především o různý způsob návštěv, styků odsouzeného s rodinou. Odsouzený může komunikovat se svými blízkými telefonem nebo fyzickým kontaktem prostřednictvím několikahodinové návštěvy či několikadenního přerušování trestu za účelem návštěvy rodiny (Mezník et al. 1995). Udržování kontaktů je možné také písemnou korespondencí, jejíž obsah může ředitel věznice nebo pověření zaměstnanci bez souhlasu odsouzeného kontrolovat (Vyhláška č. 345/1999 Sb., v akt. znění, § 24 odst. 2). Do písemné korespondence se zapojuje také sdružení Maltézská pomoc, o.p.s., díky které si dobrovolníci mohou dopisovat s vybranými odsouzenými, kteří o to mají zájem. Dobrovolníci musí mít čistý trestní rejstřík a také uzavírají smlouvu o pojištění a zavazují se k mlčenlivosti. Dobrovolníkům je zachována anonymita a mohou vystupovat pod přezdívkou nebo pseudonymem (Biedermanová a Petras 2011 [online]).

Důležitou roli mají aktivity v tzv. výstupním oddělení, kam jsou zařazováni odsouzení šest měsíců před koncem VTOS. V této fázi je odsouzený připravován na život mimo věznici a učí se samostatnému životu. Je mu poskytnuto poradenství, ve kterém získává praktické vědomosti ohledně zaměstnání a bydlení, významnou součástí je také dlužní poradenství (tamtéž).

Aktivity jsou velmi důležité hlavně pro odsouzené střednědobých a dlouhodobých trestů odnětí svobody, kde může hrozit vznik negativních vlivů dlouhodobé prizonizace (tamtéž), kterou se rozumí adaptace na podmínky ve vězení. Je velmi nebezpečná, neboť ohrožuje úspěšnou reintegraci jedince do běžné společnosti (Černíková 2008).

PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část byla vykonána ve spolupráci s věznicí Světlá nad Sázavou, kde bylo pro tuhle práci umožněno dotazníkové šetření 73 respondentů – žen. Osloveno bylo několik věznic, jelikož cílem bylo mít dotazníkové šetření i z věznice s muži s následným porovnáním vzorků, ale bohužel v jiné věznici nebylo šetření umožněno.

6 Cíle práce a výzkumné předpoklady

Cílem bylo zjistit, jak odsouzené vnímají PZ jako nástroj resocializačního programu. Tedy jaké aktivity preferují a proč, zda vůbec vědí, k čemu je PZ dobrý, co je motivuje k jeho plnění a jestli mají pocit, že je to pro ně přínosné. Zároveň může tohle posloužit věznicí Světlá nad Sázavou jako zpětná vazba s možností vylepšení aktivit.

Je důležité věnovat se tomuhle tématu a zjišťovat, jak odsouzení vnímají aktivity, které by měly pomáhat k jejich lepšímu znovuzачlenění do společnosti, a nasměrovat je na pozitivní cestu života. Jedná se o jedince, kteří v mnoha případech opět přijdou do běžné společnosti a je v zájmu nás všech, aby byl jejich návrat co nejvíce úspěšný a zbavený jakékoliv recidivní činnosti. Každý může v životě sejt na scestí a je důležité těmto lidem dát druhou šanci a udělat vše pro to, aby aktivity PZ byly k druhé šanci přínosné. Není dostatek vědeckých prací, které by se věnovaly pouze tématu PZ, proto byla tahle problematika jasnou volnou.

Výzkumné předpoklady:

- Ženy, které jsou ve VTOS poprvé, mají větší zájem o volnočasové aktivity než ženy, které jsou ve VTOS opakovaně.
- Ženy se středoškolským vzděláním oceňují ve svém PZ vzdělávací složku více než ženy se vzděláním základním.
- Ženy mladšího věku (do 30) jsou ve VTOS poprvé oproti ženám staršího věku.
- Ženy, které byly před nástupem do VTOS zaměstnané, jsou pracovně zařazené, oproti ženám, které byly nezaměstnané.
- Nezaměstnané ženy vedou k TČ finanční důvody na rozdíl od žen zaměstnaných.
- Ženy, které jsou v kontaktu s rodinou, mají kladnější přístup k PZ než ženy, které s rodinou v kontaktu nejsou.
- Ženy, které mají po VTOS kam jít, se nevrátí k TČ oproti ženám, které se nemají kam a ke komu vrátit.

7 Design výzkumného šetření

Kapitola designu výzkumného šetření popisuje kvantitativní výzkum spolu s uvedenými důvody, proč byl do této práce vybrán jako nejvhodnější. Dále je přiblížen výzkumný soubor šetření, a která z metod sběru dat byla využita. V neposlední řadě jsou v této kapitole zmíněny etické aspekty výzkumného šetření a popis toho, jak byly vytvořeny jednotlivé grafy.

7.1 Kvantitativní výzkum

Pro šetření problematiky týkající se odsouzených byl vybrán kvantitativní výzkum, který je standardizovaným vědeckým výzkumem a je založen na vyvrácení či potvrzování hypotéz, v tomto případě výzkumných předpokladů. Jedná se o oslovování většího počtu respondentů, především prostřednictvím dotazníku, a následné statistické zhodnocování získaných dat. V této práci byl kvantitativní výzkum vybrán proto, že byly osloveny odsouzené ženy ve VTOS a není možné je oslovit jinak než dotazníkem. Dalším důvodem bylo to, že cílem bylo zjistit, jak je PZ vnímán komplexně odsouzenými, což znamená, že je potřeba oslovit co nejvíce respondentů, k čemuž je nejvhodnější dotazník. Většina věznic nepovolila ani tohle dotazníkové šetření, takže například realizování rozhovorů apod. nepřipadalo v úvahu.

7.2 Výzkumný soubor a metoda sběru dat

Jak už bylo zmiňováno výše, respondentkami se stalo 73 odsouzených žen z věznice Světlá nad Sázavou a dotazníky byly odeslány v papírové formě jednomu z vychovatelů věznice. Původně bylo v plánu odeslat 100-200 dotazníků, ale vychovatel projevil jisté obavy, že takové množství není v jeho silách zajistit. Proto bylo dohodnuto 70 respondentů. Odesláno bylo 74 dotazníků, aby měli v případě potřeby náhradní a vrátilo se 73 vyplněných dotazníků.

Dotazník obsahuje 23 položek, z nichž většina má podobu uzavřených otázek. U pár položek bylo respondentkám umožněno vyjádřit se vlastními slovy, tudíž byly zvoleny i otevřené či polootevřené otázky. Prvních 8 otázek je zaměřeno na osobní informace, na zjištění důvodu TČ, pokudikáté je odsouzená ve VTOS apod. Další otázky jsou věnovány samotnému VTOS a PZ, které jsou hlavním tématem téhle práce. Na začátku dotazníku byly respondentky v krátkém odstavci seznámeny s autorem, bylo jim sděleno, k čemu dotazník poslouží a jak jej správně vyplnit.

7.3 Interpretace dat

Získaná data byla interpretována pomocí grafů vytvářených přes Microsoft excel a jejich slovní deskripcí. Když se dotazníky z věznice vrátily, každý dostal své číslo a vzhledem

k tomu, že byly v papírové formě, musely se všechny odpovědi respondentek ručně zaneíst do tabulky, přičemž v uzavřených odpovědích byla písmena nahrazena čísly (a=1, b=2, c=3 apod.), aby se poté mohla vypočítat četnost. Otevřené otázky byly vyhodnocovány odlišným způsobem, protože respondentky měly možnost do nich napsat cokoliv. Dopředu bylo předpokládáno, jaké odpovědi by se tam mohly vyskytovat, a tak se na každou otevřenou otázku udělala tabulka zvlášť, kde byla čísla dotazníků a jednotlivé předpokládané odpovědi, případně vytvořené další možnosti, které se v dotaznících objevovaly. Odpovědi byly zaneseny a opět byla vypočítána četnost. Z vypočítaných četností se pro každou otázku udělala tabulka s vypsanou možností odpovědi, v dalším políčku byla četnost dané odpovědi a vytvořil se graf, který byl z excelu vložen do bakalářské práce a následně byl popsán. Poté následovalo vyhodnocování předem stanovených předpokladů. U každého předpokladu byly porovnávány odpovědi většinou dvou otázek, kterých se předpoklad týkal.

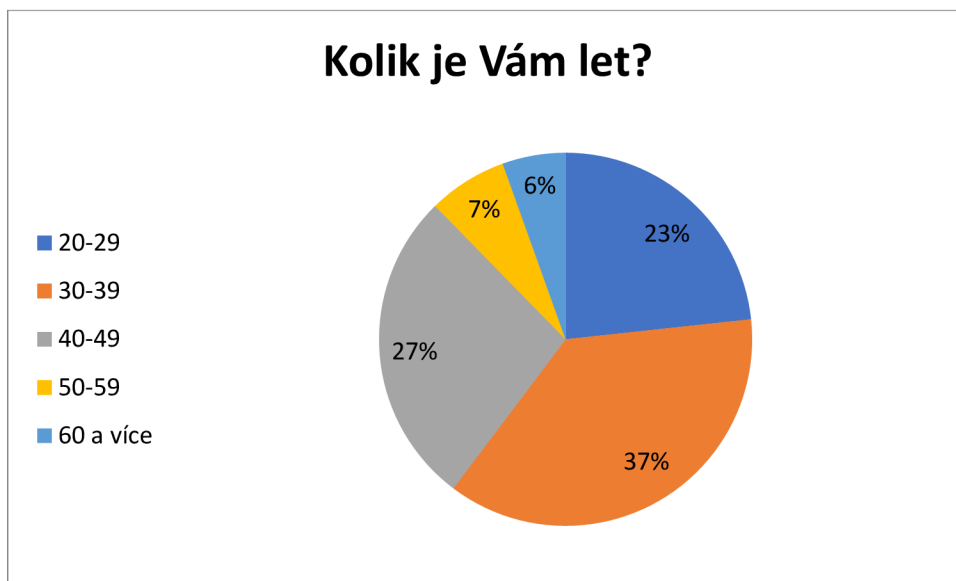
7.4 Etika výzkumu

Každý výzkum, který pracuje s lidmi, musí mít určitá etická pravidla, se kterými musí být respondenti obeznámeni. Musí vědět, k čemu informace, které autorovi poskytují, poslouží. Dále by měl být výzkum anonymní pro zachování soukromí respondentů, zároveň anonymita dává osloveným větší svobodu ve vyjadřování se k problematice, jelikož se nemusí bát jakéhokoliv názoru, jakékoliv odpovědi. S tím také souvisí to, že výzkum následně získává data méně ovlivněná ostychem, strachem a odpovědi by tedy měly být mnohem upřímnější a pravdivější. Respondentky byly na začátku dotazníku s těmito fakty obeznámeny. Dále by měl být výzkum pravdivý a veškerá data z výzkumu by měla být správná. To znamená, že si autor žádné odpovědi nedomýšlí nebo nevymýšlí a pokud není otázka zodpovězená, je brána jako nezodpovězená. Dalším aspektem je dobrovolnost výzkumu, kterou zajišťoval především vychovatel věznice Světlá nad Sázavou. Do dobrovolnosti patří také to, že respondentky nejsou nijak nuceny odpovídat na všechny otázky v dotazníku a pokud z jakéhokoliv důvodu odpovědět nechtějí, nemusí.

8 Interpretace dat

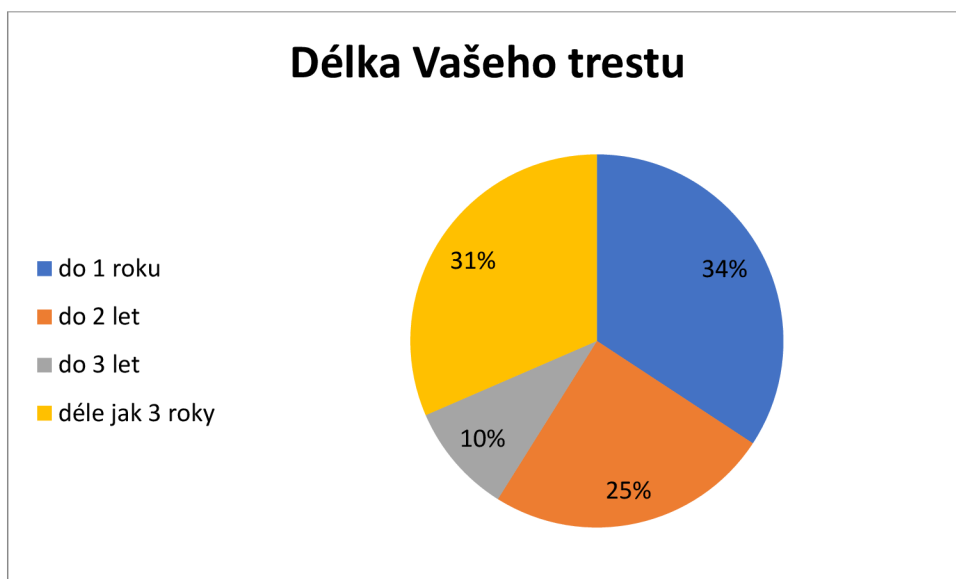
Následující text je zaměřen na interpretaci dat získaných z dotazníkového šetření. Data jsou interpretována pomocí výsečových grafů a jedné tabulky. Každý graf obsahuje název, jímž je otázka z dotazníku, dále legendu, ve které jsou zobrazeny možnosti odpovědí a poté samotný graf s vyobrazenými procenty.

Graf č. 1

Graf č. 1 je věnován věku respondentek, který byl opravdu rozmanitý. Proto došlo k jejich rozdělení do různých věkových hranic, které odpovídají jejich věku. Průměrný věk oslovených respondentek se pohybuje kolem 38 let, přičemž nejmladší z oslovených měly 23 let. Nejstarší z respondentek měla 69 let a v její věkové hranici nad 60 let se nachází pouhých 6 % oslovených. Podle očekávání nejvíce procent zaujímají respondentky středního věku, kde 37 % tvoří respondentky ve věkové hranici 30-39 let a 27 % respondentky ve věku 40-49 let. 23 % zaujímají respondentky mladšího dospělého věku a 7 % ženy staršího věku 50-59 let. Z grafu tedy vyplývá, že z oslovených respondentek převažují ženy mladšího a středního věku, a to v 87 %, a starší ženy v pouhých 13 %.

Graf č. 2

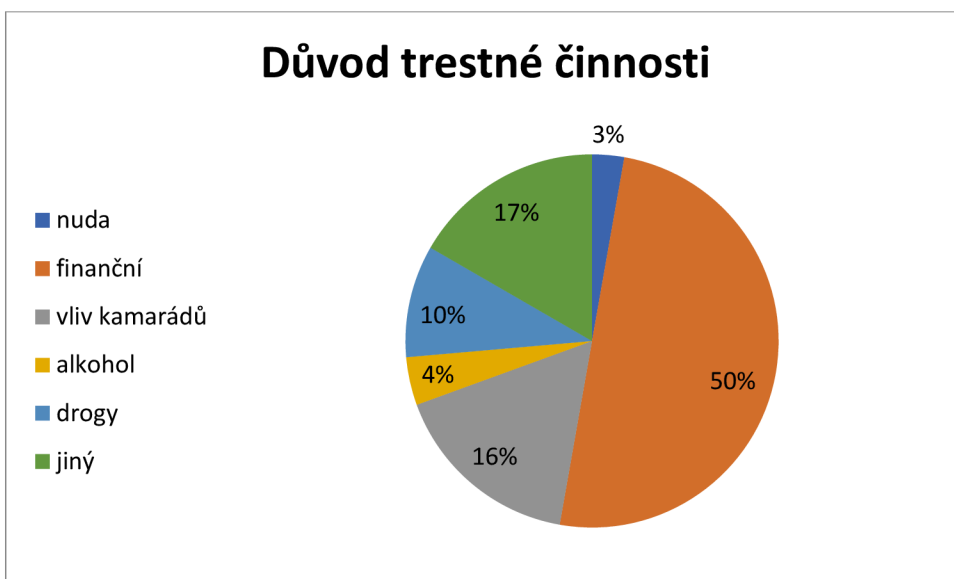
V grafu č. 2 lze vidět, že dvě odpovědi respondentek jsou velmi vyrovnané. Nejvíce oslovených si odpykává svůj trest do jednoho roku, procentuálně je to 34 % respondentek a v těsné blízkosti s 31 % si oslovené respondentky odpykávají trest delší jak tři roky. Z grafu tedy vyplývá, že se více jak polovina oslovených rozděluje na dvě skupiny - krátkého trestu a delšího. Další častou odpovědí, také s docela velkou procentuální účastí (25 %), byla odpověď do 2 let a 10 % respondentek uvedlo odpověď, že délka jejich trestu je do 3 let.

Graf č. 3

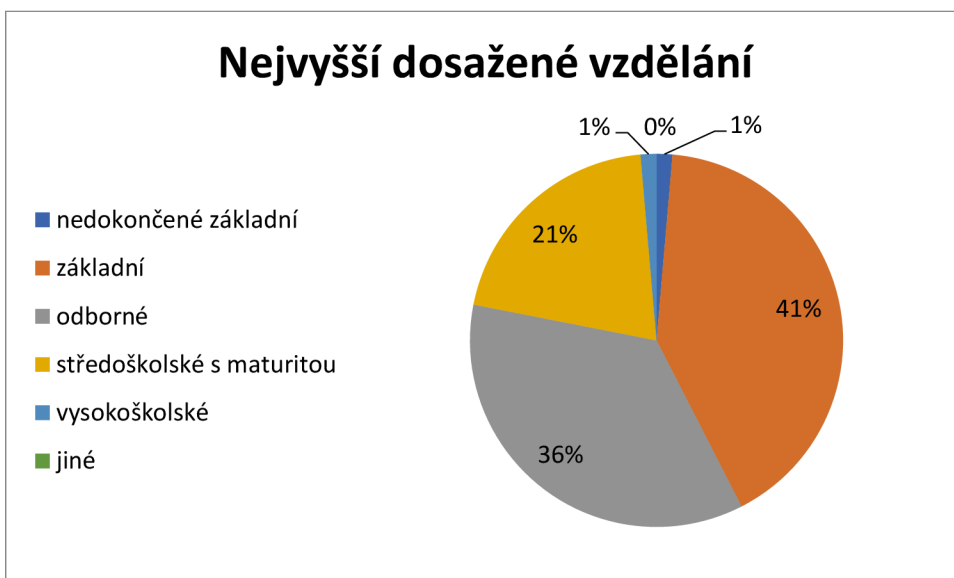
Z grafu č. 3 lze vyčíst, kolikrát už mají respondentky s VTOS zkušenost. Více než polovina, tedy přesně 62 % respondentek má s VTOS první zkušenost. Druhá zkušenost je to u 20 % a 18 % oslovených má zkušenost potřetí nebo více.

Graf č. 4

V grafu č. 4 jsou znázorněny důvody TČ respondentek. Polovina z nich uvedla jako hlavní důvod finance. 17 % respondentek uvedlo jiné důvody, které byly rozmanité. Někdo uváděl zanedbání školní docházky u dítěte, další třeba porušení podmínky a hojně se zde jako důvod objevovaly drogy, proto byla tahle odpověď zařazena samostatně a její procentuální podíl je 10 %. 16 % respondentek vybralo jako důvod vliv kamarádů a v pouhých 4 % byl důvodem alkohol a ve 3 % nuda. Jedna z respondentek nevedla žádný důvod.

Graf č. 5

Graf č. 5 znázorňuje nevyšší dosažené vzdělání respondentek. 41 % respondentek má pouze základní vzdělání, těsně za nimi s 36 % jsou respondentky s odborným vzděláním, tudíž jsou vyučené v nějakém oboru. Z 21 % mají oslovené středoškolské vzdělání s maturitou a v 1 %

se objevují respondentky s nedokončeným základním vzděláním a také s vysokoškolským vzděláním. Žádná z respondentek neuvedla jinou možnost vzdělání. Zde se potvrdilo to, co je zmiňováno v kapitole 6.2, kde byly popisovány údaje ze statistické ročenky VS ČR 2017. Největší podíl respondentek má základní vzdělání, poté vyučení, dále vzdělání ukončené maturitou a nejméně je respondentek bez základního vzdělání nebo s vysokoškolským vzděláním. Lze tedy skutečně říci, že míra vzdělání může ovlivňovat pravděpodobnost spáchání TČ.

Graf č. 6

Graf č. 6 znázorňuje zaměstnanost respondentek před nástupem do vězení. Jak je z grafu patrné, odpovědi jsou velmi vyrovnané a rozdíl je v pouhých 2 %. Respondentky v 51 % uvádí, že zaměstnané byly, některé dokonce do závorky napsaly, jaká byla jejich činnost, například OSVČ⁴ a 49 % respondentek odpovědělo, že práci před nástupem do vězení neměly, přičemž opět některé měly potřebu vysvětlit do závorky, proč ji neměly. Za důvod například uvedly, že byly na mateřské dovolené.

⁴ Osoba samostatně výdělečně činná

Graf č. 7

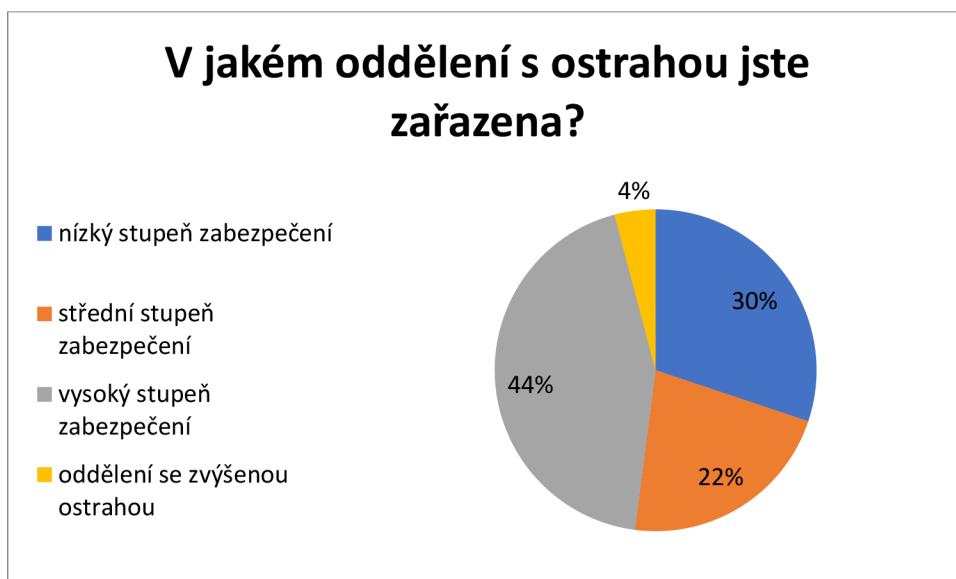
Graf č. 7 znázorňuje, jestli jsou respondentky v kontaktu se svou rodinou. Je jasně vidět, že valná většina, tedy 97 %, v kontaktu se svou rodinou je. Tenhle fakt byl milým překvapením. Pouhá 3 %, což odpovídá dvěma respondentkám, v kontaktu s rodinou nejsou.

Graf č. 8

Graf č. 8 znázorňuje, jestli se respondentky mají kam vrátit, až budou propuštěny. 93 % respondentek odpovědělo, že se má kam vrátit, ať už k rodině, kamarádům nebo známým. 3 % respondentek (to odpovídá dvěma respondentkám), které v předchozí položce uvedly, že nejsou v kontaktu se svou rodinou, odpověděly, že se nemají kam vrátit. A zbylá 4 % nevědí, zda budou mít kam jít.

Graf č. 9

Věznice Světlá nad Sázavou je v kategorii věznic s ostrahou, je rozdělena do čtyř stupňů, proto byla v dotazníku také otázka, která zjišťuje, kolik procent respondentek se v jakém oddělení nachází. Ve vysokém stupni zabezpečení je jich 44 %, v nízkém stupni zabezpečení 30 %, ve středním stupni zabezpečení pobývá 22 % oslovených a 4 % jsou v oddělení se zvýšenou ostrahou.

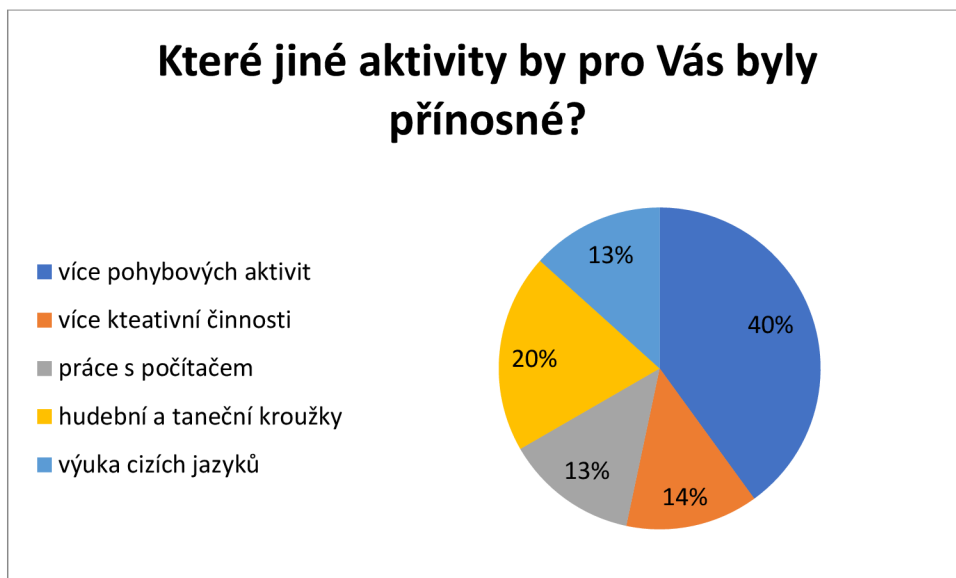
Graf č. 10

Graf č. 10 znázorňuje spokojenost respondentek s nabídkou aktivit ve věznici. Z grafu plyne, že 79 % respondentek má ve věznici dostatek aktivit, kterým se mohou věnovat, a zbývajících 21 % oslovených říká pravý opak, podle nich ve věznici není nabídka aktivit dostatečná.

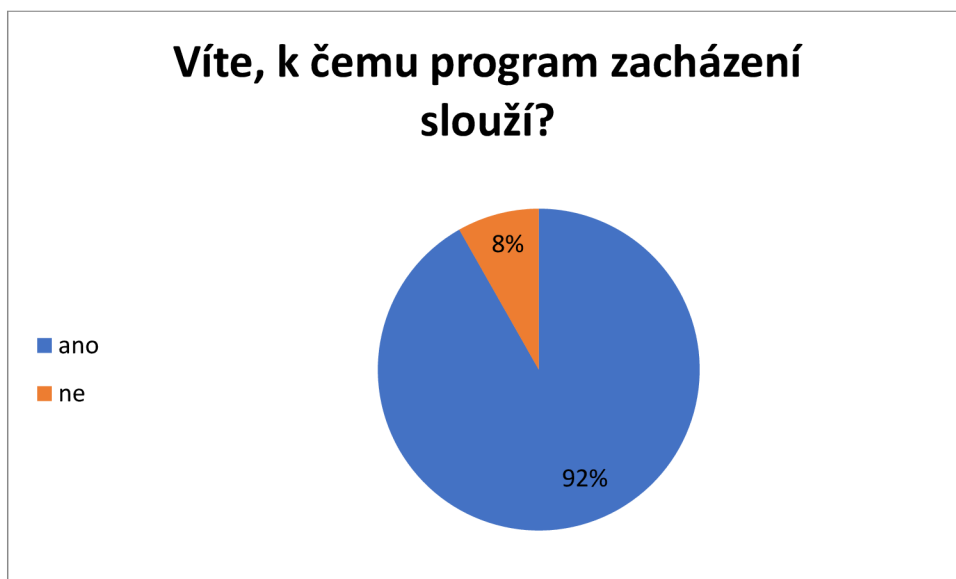
Těmto respondentkám byla dána možnost v následující položce vypsát, které jiné aktivity by pro ně byly přínosné.

Graf č. 11

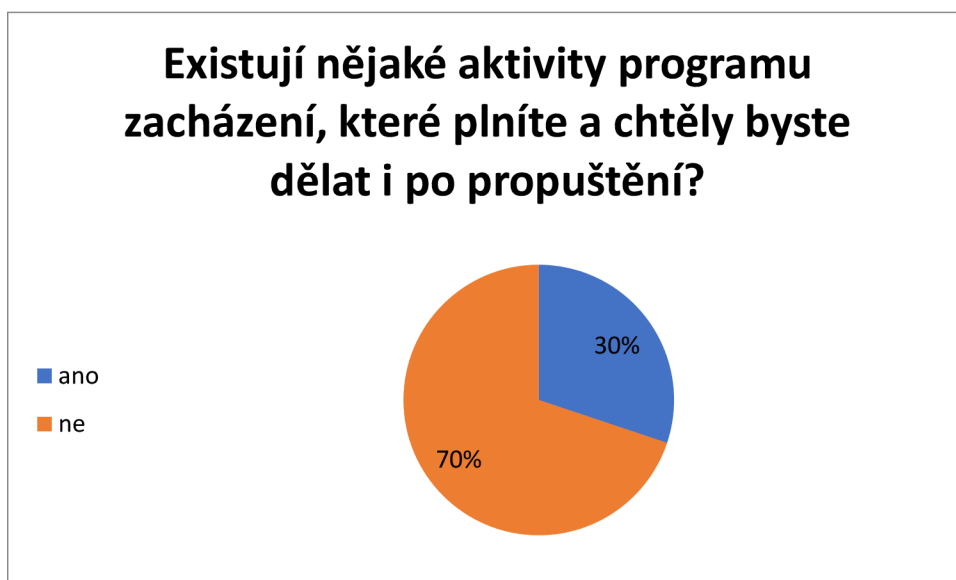
Graf č. 11 znázorňuje odpovědi na otázku, která byla určena pouze pro 21 % respondentek, které v předchozí otázce odpověděly, že ve věznici podle nich není dostatek aktivit. 21 % odpovídá 15 respondentkám, ovšem 2 z nich na otázku neodpověděly, tudíž se vyjádřilo 13 respondentek, s tím, že jejich názory se shodovaly v 5 aktivitách. 40 % z nich se shodlo, že by bylo dobré mít v nabídce více pohybových aktivit, 20 % se shoduje na hudebních a tanečních kroužcích a potom 3x po přibližně 13 % se shodují na výuce cizích jazyků, více kreativních činnostech a práci s počítačem.

Graf č. 12

Graf č. 12 znázorňuje znalost cíle PZ. Proč musí, nebo by měly, plnit aktivity, k čemu to všechno slouží. Šest respondentek, znázorněných v 8 %, neví, k čemu PZ slouží, zbytek (92 %) ví, což je velmi důležité. Nemělo by stávat, že někteří nevědí, k čemu aktivity, kterých se účastní, vlastně slouží.

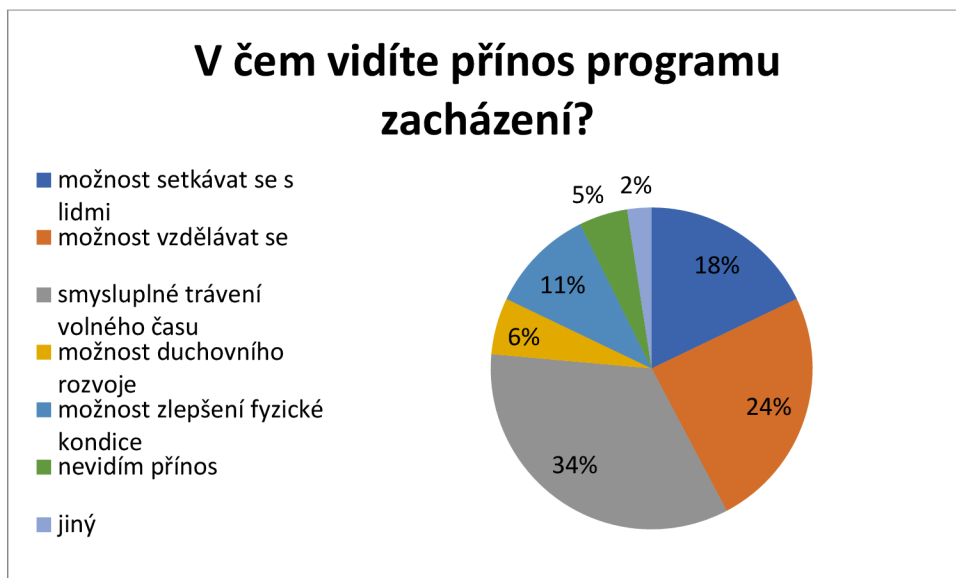
Graf č. 13

Graf č. 13 znázorňuje, zda respondentky v rámci PZ plní nějaké aktivity, které by chtěly dělat i v budoucnu, po svém propuštění. V případě že ano, měly vypsát, jaké aktivity do nich patří. 70 % respondentek uvedlo, že se po propuštění nechtějí věnovat žádné z aktivit, kterou v rámci PZ plní, 30 % odpovědělo, že jsou aktivity, ve kterých by chtěly v budoucnu

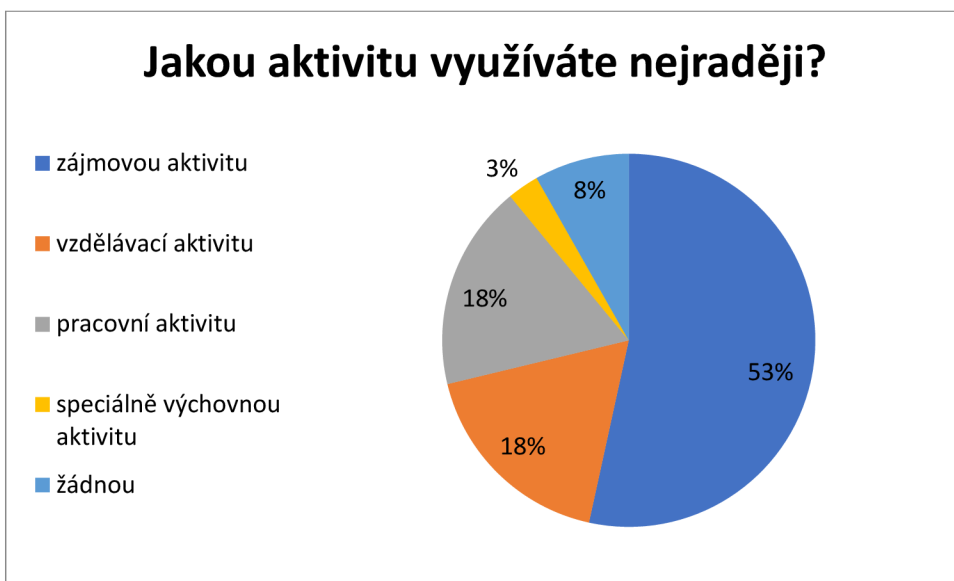
pokračovat. Všech 22 respondentek se shodlo na různých tvůrčích aktivitách, zpívání a malování s dětmi, zahradničení a sportovních aktivitách.

Graf č. 14

Graf č. 14 znázorňuje, v čem respondentky vidí přínos PZ. Měly možnost vybrat více odpovědí a nejvíce z nich, 42 oslovených, se shodlo na smysluplném trávení volného času. Tahle odpověď byla očekávaná jako jedna z preferovaných, jelikož ve věznici mají dost volného času a bez nějakých aktivit by se nudily, pobyt ve vězení by jim neubíhal a samozřejmě by pro ně nebyl nijak prospěšný. Je potřeba využít čas ke smysluplné aktivitě, která by člověka udržovala jednak ve fyzické, ale především v psychické kondici. Je možné naučit se něco nového, a hlavně je to způsob, jak se naučit se svým časem i v budoucnu lépe zacházet. Další častou odpovědí respondentek bylo, že vidí přínos v možnosti vzdělávat se. Konkrétně 30 respondentek zakroužkovalo tuto odpověď, což je milé překvapení. Přínos v možnosti setkávat se s lidmi uvedlo 22 respondentek, 13 respondentek vidí přínos v možnosti zlepšení fyzické kondice a 7 v možnosti duchovního rozvoje. 6 respondentek nevidí žádný přínos a 3 respondentky uvádí jiný důvod.

Graf č. 15

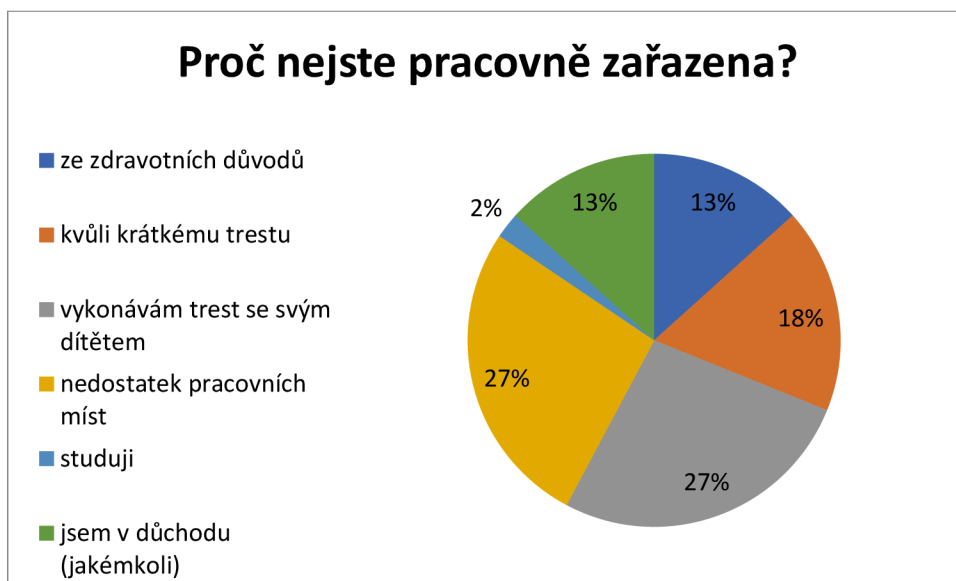
Graf č. 15 znázorňuje oblíbenost jednotlivých aktivit PZ, kde podle očekávání vedou s 53 % zájmové aktivity. 18 % představují vzdělávací i pracovní aktivity, 8 % respondentek nevyužívá rádo žádnou aktivitu a ve 3 % lze spatřit oblíbenost speciálně výchovných aktivit.

Graf č. 16

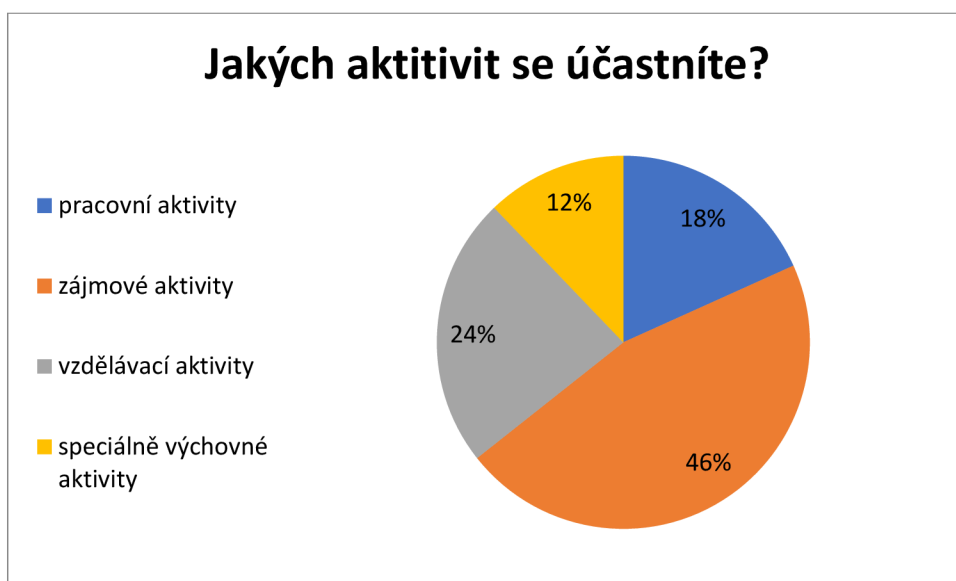
Graf č. 16 znázorňuje pracovní zařazení oslovených respondentek. Pouhých 19 % je ve VTOS zaměstnána, 81 % respondentek pracovní zařazeno není. Důvody se dělí do 6 skupin, které jsou znázorněny v následujícím grafu.

Graf č. 17

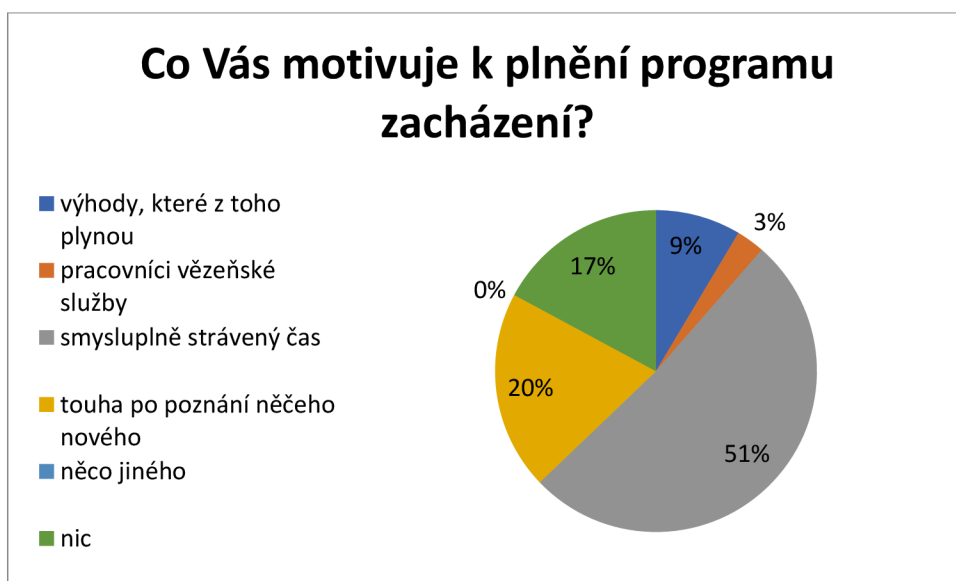
Graf č. 17 znázorňuje důvody pracovní nezařazenosti respondentek. Na tuhle otázku mělo odpovědět 81 % oslovených, což odpovídá 59 respondentkám. Odpovědělo 45 z nich a shodly se na 6 důvodech. Nejobsáhlejšími důvody (27 %), byl nedostatek pracovních míst, nebo se jednalo o matky, které jsou ve VTOS se svým dítětem. Respondentky uváděly, že je málo práce a hodně odsouzených, přispěla k tomu i covidová situace, kvůli níž je vše omezeno. Další častou odpovědí bylo, že jejich krátký trest zapříčiňuje jejich nezařaditelnost, a to konkrétně v 18 %. V 13 % se shodují dvě skupiny, které k sobě mají velmi blízko. Jedná se o zdravotní důvody respondentek a starobní či invalidní důchod. Z důvodu studia není do práce zařazena pouhá jedna oslovená respondentka (představuje 2 %). Tím se potvrzuje, že vzdělávání je opravdu bráno na stejné úrovni jako práce, pokud tedy odsouzené studují, nemusí pracovat.

Graf č. 18

Graf č. 18 znázorňuje, kterých aktivit PZ se respondentky účastní. Oslovené měly možnost zakroužkovat více odpovědí, jelikož se mohou věnovat více aktivitám. Nejčastější odpovědi byly zájmové aktivity. Ty mají u respondentek velkou oblibu, která je potvrzena už i v grafu č. 15. Konkrétně 53 oslovených (46 %) se věnuje zájmovým aktivitám a hned za nimi jsou s 27 respondentkami (24 %) aktivity vzdělávací, 21 (18 %) respondentek se věnuje pracovním aktivitám a 14 (12 %) aktivitám speciálně výchovným.

Graf č. 19

V následující otázce měly respondentky vytvořit pořadí jednotlivých položek podle toho, co je k plnění PZ nejvíce motivuje. 35 respondentek pořadí neutvořilo a pouze zakroužkovalo jednu

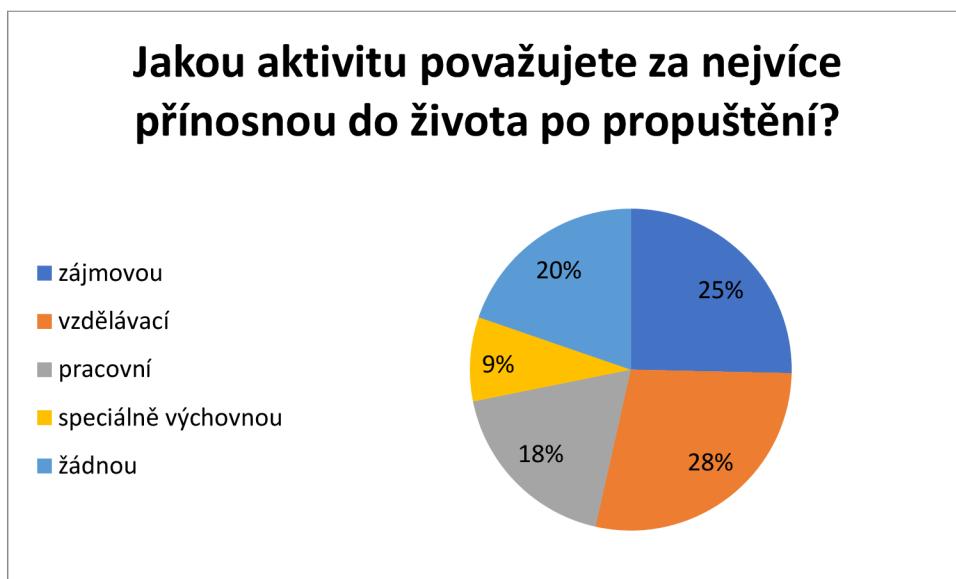
z odpovědí. Jedna z respondentek na otázku neodpověděla vůbec. Proto byla tato otázka vyhodnocena rozděleně, zvlášť byly vyhodnoceny respondentky, které utvořily pořadí, a zvlášť ty, které pořadí neutvořily. Nejdříve bylo vyhodnoceno (pomocí grafu výše) již zmiňovaných 35 respondentek bez utvořeného pořadí, kde 18 z nich se shoduje na smysluplně stráveném čase, 7 z nich nejvíce motivuje jejich touha po poznání něčeho nového, 6 respondentek nemotivuje nic, 3 oslovené motivují především výhody a 1 pracovníci VS ČR.

Tabulka č. 1

Pořadí motivace	Výhody	Pracovníci	Smysluplně strávený čas	Poznání něčeho nového	Něco jiného
1.	7	4	16	8	2
2.	4	4	14	13	3
3.	11	10	5	7	0
4.	10	14	1	6	0
5.		1		1	

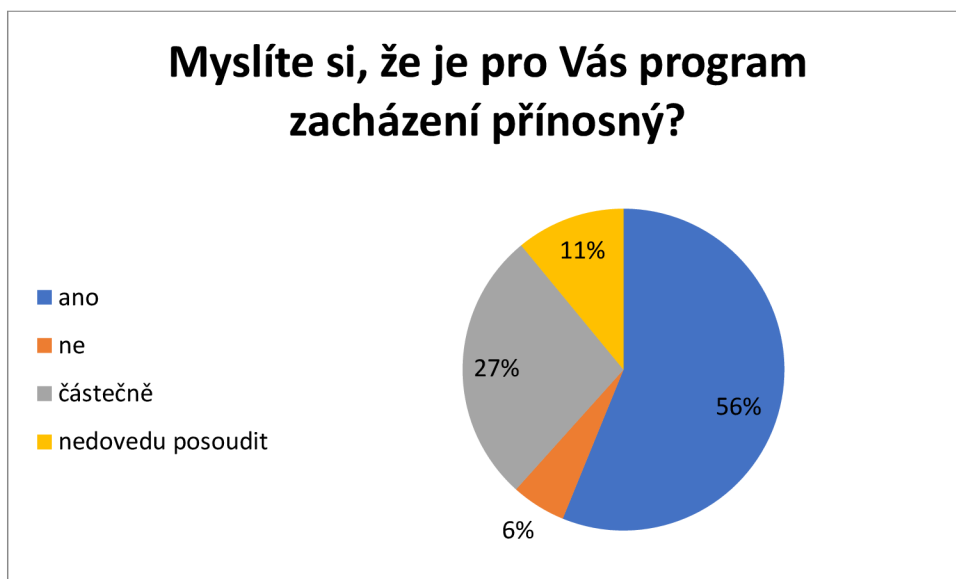
V této tabulce jsou znázorněny odpovědi zbylých 37 respondentek, které utvořily pořadí jednotlivých položek, přičemž 6 z nich utvořilo neúplné pořadí, obsahující 2 nebo 3 položky. Z tabulky vyplývá, že stejně jako u respondentek výše, v grafu č. 19, oslovené nejvíce motivuje k plnění PZ smysluplně strávený čas. Na druhém místě je opět nejvíce uváděn smysluplně strávený volný čas a také možnost poznání něčeho nového, což se opět shoduje se skutečnostmi z grafu č. 19. Třetí místo obsazují výhody, které z plnění PZ plynou a na čtvrtém místě respondentky motivují pracovníci VS ČR. Dvě z respondentek, které k motivaci přidaly ještě něco jiného, měly pracovníky VS ČR a možnost poznání něčeho nového až na pátém místě. Jako jiný motiv byla uváděna rodina nebo také vědomí toho, že je to jejich povinnost.

Graf č. 20

Graf č. 20 znázorňuje, které aktivity jsou podle respondentek nejvíce přínosné do budoucího života po propuštění. Nejvíce se respondentky shodují ve vzdělávacích aktivitách (28 %) a v zájmových aktivitách (25 %), což také odpovídá tomu, že jsou tyhle dvě aktivity nejoblíbenější a nejvyužívanější. Dalších 20 % respondentek odpovídá, že žádná z aktivit není přínosná. V 18 % se respondentky shodují na pracovních aktivitách a 9 % na speciálně výchovných aktivitách. Další dvě respondentky neopověděly vůbec. Součástí téhle otázky bylo zároveň také zdůvodnění, proč si myslí, že je přínosná právě jimi vybraná aktivita. Více než polovina, 41 respondentek, nenapsala žádný důvod, ale 32 respondentek se o nějakou odpověď pokusilo. V zájmových aktivitách respondentky nejvíce uváděly jako přínos to, že se naučí pracovat s volným časem, poté že si rozšiřují dovednosti, mohou to uplatňovat při výchově svých dětí a rozvíjí své zájmy. Ve vzdělávacích aktivitách uváděly, že se díky nim rozšíří jejich možnosti získat práci a přiučí se něčemu novému. V pracovních aktivitách se shodly na tom, že si vytvoří pracovní návyk a zlepší to jejich finanční situaci. Ve speciálně výchovných aktivitách se objevovaly odpovědi, že se respondentky naučí pracovat samy se sebou, pomůže jim to ve výchově dětí a je tam možná náprava chování.

Graf č. 21

Graf č. 21 znázorňuje, jak vnímají respondentky přínos PZ. 56 % respondentek odpovídá, že vnímají PZ jako přínosný, 27 % si myslí, že je přínosný jen částečně, 11 % oslovených tohle nedovede posoudit a 5 % vnímá PZ jako nepřínosný. V případě, že respondentky vnímají PZ jako nepřínosný, měly napsat důvod, podle něhož tak soudí, a všechny 4 respondentky se shodly. Aktivity z PZ podle nich neřeší jejich problémy. Konkrétněji například, že malování nebo nějaké vytváření jim nezaplátí složenky nebo že žádná aktivita jim nepomůže a vše si musí ujasnit samy ve své hlavě.

Graf č. 22

Graf č. 22 znázorňuje, jestli si respondentky myslí, že se vrátí k TČ. Téměř jednohlasně se shodují na tom, že ne. Pouhých 8 % odpovědělo, že neví, žádná z respondentek neodpověděla, že ano. Součástí otázky bylo také zdůvodnění jejich odpovědi, přičemž všechny respondentky, které odpověděly „nevím“, to nijak nezdůvodnily. Zbývajících 67 respondentek uvádělo, že jsou dostatečně ponaučeny, už nikdy nechtějí být odloučené od své rodiny a nikdy se nechtějí do věznice vrátit.

8.1 Zhodnocení výzkumných předpokladů

Cílem výzkumné části bylo zjistit, jak odsouzené vnímají PZ jako nástroj resocializačního procesu. Výše byly vyhodnoceny jednotlivé otázky a odpovědi a zjištěna četnost jednotlivých odpovědí. Nyní je potřeba zhodnotit veškeré předpoklady, které byly na začátku stanoveny.

1. předpokladem bylo, že ženy, které jsou ve VTOS poprvé, mají větší zájem o volnočasové aktivity než ženy, které jsou ve VTOS opakovaně.

Tohle tvrzení bylo potvrzeno. Ve VTOS je poprvé 45 respondentek, 39 oslovených preferuje zájmové aktivity a 24 z nich je ve VTOS poprvé. Lze říci, že zájmové aktivity jsou u respondentek celkově velmi oblíbeny. Ovšem ženy, které jsou ve VTOS už po několikáté, preferují spíše vzdělávací a pracovní aktivity.

2. předpokladem bylo, že ženy se středoškolským vzděláním oceňují ve svém PZ vzdělávací složku více než ženy se vzděláním základním.

Tenhle předpoklad byl potvrzen, ale nijak markantním rozdílem. Respondentek se středoškolským vzděláním bylo 15, v preferovaných aktivitách uvedlo 13 respondentek, že nejraději využívají vzdělávací aktivity, ale pouze 4 z nich byly středoškolského vzdělání. Dalších 9 preferuje zájmové aktivity a 2 pracovní aktivity. Respondentek se základním vzděláním bylo 30 a pouhé 4 z nich preferují vzdělávací aktivity, což je sice stejný počet jako u oslovených se středoškolským vzděláním, avšak vzhledem k rozdílnosti celkového počtu respondentek základního a středoškolského vzdělání vyplývá, že u respondentek se základním vzděláním mají vzdělávací aktivity podíl jen 12 %, přičemž u středoškolských 21 %. Dalších 14 respondentek se základním vzděláním preferuje zájmové aktivity, 8 aktivity pracovní, 3 žádnou a 1 speciálně výchovnou. Nejvíce preferují vzdělávací aktivity ženy vyučené v oboru (5).

3. předpokladem bylo, že ženy mladšího věku (do 30) jsou ve VTOS poprvé oproti ženám staršího věku.

Ze 73 respondentek je ve věku 20-30 let (včetně) 20 respondentek. Celkově si trest odpykává poprvé 45 respondentek. Z 20 respondentek ve věkovém pásmu 20-30 let je 18 poprvé ve VTOS. Z čehož vyplývá, že předpoklad nebyl potvrzen, jelikož je to méně jak polovina.

4. předpokladem bylo, že ženy, které byly před nástupem do VTOS zaměstnané, jsou pracovně zařazené oproti ženám, které byly nezaměstnané.

Před nástupem do VTOS bylo zaměstnáno 37 respondentek. Ve věznici je v současné chvíli z oslovených respondentek zaměstnaných pouze 14, z nichž 9 bylo zaměstnáno i před nástupem do vězení. Z toho vyplývá, že předpoklad platí. V podstatě z těch právě zaměstnaných respondentek je nejvíce těch, které byly zaměstnané i před VTOS, ovšem tohle není možné přesně zhodnotit, jelikož ve věznici není momentálně dostatek pracovních míst, práce je omezená vzhledem ke covidové situaci a někteří navíc ani nemohou být zaměstnáni vzhledem ke krátkosti jejich trestu. Tudíž mnoho žen nemá možnost práci získat a my nevíme, kolik z respondentek by bylo zaměstnaných, kdyby tu možnost měly.

5. předpokladem bylo, že nezaměstnané ženy vedou k TČ finanční důvody oproti ženám zaměstnaným.

Celkově 36 respondentek uvedlo jako důvod TČ finance a stejně tak 36 respondentek bylo před VTOS nezaměstnaných. Ovšem pouze 17 respondentek, které jako důvod TČ uvedly finance, bylo zároveň před VTOS nezaměstnaných, což je méně jak polovina. Z toho vyplývá, že se předpoklad nepotvrdil.

6. předpokladem bylo, že ženy, které jsou v kontaktu s rodinou, mají kladnější přístup k PZ než ženy, které s rodinou v kontaktu nejsou.

V kontaktu s rodinou nejsou pouze 2 respondentky, tudíž je velmi těžké tenhle předpoklad posuzovat. Lze říci, že ano, v některých otázkách tyhle respondentky odpovídají negativně, ale více negativních ohlasů pochází od respondentek, které v kontaktu s rodinou jsou. Je otázkou, jak by tomu bylo, kdyby bylo více respondentek, které s rodinou v kontaktu nejsou. Pro větší přehlednost byla těmto dvěma respondentkám přidělena jména Eva a Marie. 4 respondentky odpověděly, že PZ pro ně není přínosný, přičemž ani jednou z nich není Eva ani Marie. Ty obě odpověděly, že částečně přínosný je. Dále 14 respondentek odpovědělo, že žádná z aktivit není přínosná do života po propuštění, z čehož jednou z nich byla i Eva, 6 respondentek odpovědělo, že je k PZ nic nemotivuje, jednou z nich byla také Marie, 6 respondentek uvedlo, že rády nevyužívají žádnou aktivitu a jednou z nich byla Eva. Eva tedy

projevuje negativní postoj ve dvou otázkách a Marie v jedné. 4 jiné respondentky ovšem projevují negativní postoj ve třech a čtyřech otázkách (z 5), a to přesto, že kontakt s rodinou mají. Předpoklad tedy považujeme za nepotvrzený.

7. předpokladem bylo, že ženy, které mají po VTOS kam jít, se nevrátí k TČ oproti ženám, které se nemají kam a ke komu vrátit.

Respondentek, které odpověděly, že se nemají kam vrátit, jsou pouze 2. Další 3 nevědí, zda po VTOS budou mít kam jít. Žádná z odsouzených neodpověděla, že se k TČ vrátí, ovšem 6 odpovědělo, že neví. Konkrétně 2 respondentky, které na otázku odpověděly, že se nemají kam vrátit, v další otázce uvedly, že k TČ se nevrátí. Z těch, které se mají kam vrátit, 5 respondentek uvedlo, že nevědí, jestli se k TČ vrátí nebo ne. Ze 3 respondentek, jež neví, jestli se po propuštění budou mít kam vrátit, 2 odpověděly, že se k TČ nevrátí a 1, že neví. Předpoklad se tudíž nepotvrdil, neboť jak je vidět, to, jestli se mají odsouzené kam vrátit, u nich nejspíš nehraje tak významnou roli. Přestože se některé odsouzené mají kam vrátit, panuje u nich nejistota, jestli se k TČ vrátí či nikoliv, a respondentky, které se nemají kam vrátit, s jistotou odpověděly, že se k TČ nevrátí.

9 Diskuse

Tato kapitola se zabývá prací jako celkem, jejími limity a bude se věnovat také jejímu zhodnocení. Dále je vypracována rešerše na danou problematiku a doporučení do praxe, a to na základě zjištěných dat a nedostatků týkajících se PZ z výzkumného šetření.

9.1 Zhodnocení práce

Bakalářská práce obsahuje 5 teoretických kapitol, ve kterých byl čtenář uveden do problematiky a dozvěděl se základní informace o PZ. Kapitoly jsou snadno pochopitelné a čtenáře nezahlcují zbytečnými informacemi. Empirická část čtenáře seznamuje s výzkumným šetřením, jež mělo jasně stanovený cíl, a výzkumné předpoklady, které jsou vyhodnocovány v kapitole č. 8. Čtenáři je také objasněno, jak se k výsledkům dospělo, jaké metody byly využity a proč. Práce je rozčleněna na kapitoly a podkapitoly, které zajišťují přehlednost a lepší čtivost textu. Vypracování této práce pomohlo autorce více porozumět problematice, které by se v budoucnu ráda věnovala, jelikož se s tímto tématem doposud setkala jen velmi povrchově. Mohla nahlédnout do toho, co práce ve věznici obnáší a jak důležitá tato práce s odsouzenými je. Výzkumnou částí měla také možnost zjistit pohled odsouzených na tuto problematiku, což může být do její pozdější praxe velmi přínosné, jelikož může pracovat s jistými zjištěnými nedostatky.

9.2 Limity práce a výzkumného šetření

Vzhledem k tomu, že je v ČR cca 35 věznic a každá je zaměřena na jinou skupinu odsouzených a existuje také několik specializovaných oddělení, nemusí ve všech probíhat věci tak, jak bylo v teoretické části popsáno. Dá se tedy říci, že jsou některé informace mírně zobecněny, ovšem nebylo ani možné do práce vměstnat informace ze všech věznic. Jelikož výzkumná část byla umožněna ve věznici Světlá nad Sázavou, měla kapitola č. 5 za cíl více se zaměřit právě na tuto věznici, aby měl čtenář možnost nahlédnout konkrétněji do nabídky věznice, o které je následně zpracováno výzkumné šetření. Bohužel žádné materiály k bližšímu popisu PZ v této věznici nebyly poskytnuty.

V empirické části práce mělo dojít k porovnání dvou skupin respondentů ze dvou různých věznic. Bohužel dotazníkové šetření bylo z několika oslovených věznic umožněno pouze v jedné, již zmiňované, Světlé nad Sázavou. Náhradním plánem mělo být dotazníkové šetření obohacené o rozhovor s bývalou odsouzenou, která by umožnila podrobnější vhled do problematiky a podělila se o své zkušenosti. Bohužel se nakonec mohlo uskutečnit pouze dotazníkové šetření, jelikož paní, která byla oslovena skrz rozhovor, oznámila, že tohle

období už je za ní a nechce se k němu vracet. Celkově je tohle téma velmi citlivé a jedinci o něm nechtějí mluvit. Z některých dotazníků bylo zřejmé, že respondentky chtějí, aby bylo více nahlédnuto do jejich příběhu, jelikož některé psaly v otázkách osobního rázu obsáhlé odstavce o tom, jak to celé bylo, proč ve věznici jsou, proč nebyly před VTOS zaměstnané aj. Jsou to zajímavé příběhy, ale cílem bylo, aby se více rozepisovaly právě v otázkách týkajících se PZ, což se mnohdy nestalo. Možná pro ně bylo velmi důležité objasnit a obhájit svou situaci a bály se jakéhokoliv odsouzení.

V dotazníku často docházelo k vícečetným odpovědím, což bylo povoleno pouze ve dvou otázkách, u kterých to bylo také uvedeno. Hned na začátku dotazníku bylo v krátkém odstavci sepsáno, jak dotazník vyplňovat. Přesto docházelo k vícečetným odpovědím i tam, kde to nebylo žádáno. Otázka č. 4 má jako jediná nejspíše velmi prolínající se možnosti odpovědí, které spolu úzce souvisí a respondentky měly tudíž tendenci kroužkovat více odpovědí. V otázce, kterou aktivitu využívají respondentky nejraději, ale už nebyl důvod kroužkovat více odpovědí. Buďto si respondentky nepřečetly úvodní odstavec s pokyny k vyplnění, nebo se zkrátka nemohly pro jednu odpověď rozhodnout. Tomuhle by mohl zabránit online dotazník, který nebylo bohužel v tomto případě možné uskutečnit.

Další problematickou částí dotazníku byly otevřené a polootevřené otázky. Některé z respondentek na tyto otázky neodpovídaly, anebo jen částečně. Otázkou je, co zapříčinilo tenhle jejich postoj. Možná to bylo kvůli nelibosti tématu, kterého se dotazník týkal, či jejich možnou frustrací, nedostatkem motivace k řádnému vyplnění nebo nechutí něco vyplňovat. Otevřené otázky totiž nutí respondenta více přemýšlet, má s jejich vyplňováním v podstatě více práce a málokdo na to má chuť. A někteří možná nevědí, jak svůj pocit vyjádřit. Pro příště jsou otevřené a polootevřené otázky velkým ponaučením.

9.3 Rešerše

PZ jsou v odborné literatuře i na stránkách Generálního ředitelství VS ČR zmíněny velmi obecně. Autorka by doporučila vytvořit například katalog, kde by byla podrobněji vypracována nabídka PZ jednotlivých věznic s jejich specifiky. Velké mezery spatřuje autorka také v informacích týkajících se standardizovaných PZ, které jsou velmi důležitou součástí VTOS u určitých skupin odsouzených. Tématu PZ s lidmi ve VTOS se věnují autoři několika bakalářským či diplomových prací, přičemž většina z nich se věnuje převážně historii a VTOS jako celku. Výzkumná část se u některých autorů podobá ve snaze zjistit preferenci aktivit u odsouzených, spokojenost s nabídkou, ale je málo výzkumů, které by se

zabývaly tím, jak vlastně odsouzení PZ vnímají, co je motivuje aj. Motivaci se autoři celkově velmi málo věnují. Helena Krišalová (2014) se ve svém výzkumu zabývala preferencí jednotlivých aktivit vzhledem k nějakému faktoru. Například jaké aktivity upřednostňují lidé v kontaktu s rodinou a jaké ti, kteří s ní v kontaktu nejsou. Robert Švejtil se roku 2011 ve svém výzkumu zabýval postojem odsouzených k PZ ve věznici v Příbrami. Někteří se ve svém výzkumu zaměřují na jednu konkrétní aktivitu nebo na aktivity prováděné ve specializovaných odděleních (např. Lucie Skořepová roku 2009), anebo své šetření provádí s pracovníky VS ČR. Například Adéla Šarounová v roce 2015 mapovala vzdělávací a pracovní aktivity PZ ve věznicích v ČR, přičemž data zpracovávala ze statistických ročenek VS ČR, tudíž neoslovovala přímo odsouzené, ale práci obohatila alespoň o rozhovory s pracovníky VS ČR.

9.4 Doporučení do praxe

Z výsledků šetření je známo, že se odsouzení potýkají s velkou nezaměstnaností ve věznici v důsledku nedostatku pracovních míst. Vzhledem k tomu, že má věznice přes 800 odsouzených, je asi těžké všem zajistit práci. Zároveň ale povinnost chodit do práce je pro odsouzené velmi podstatný resocializační prvek, který jim zároveň velmi pomáhá řešit jejich finanční situaci, kterou v důsledku VTOS nijak řešit nemohou. Proto je velmi důležité zajistit pracovní místa všem odsouzeným, kterým to zdravotní stav umožňuje. V důsledku toho by možná i odsouzení, kteří PZ nevnímají příliš pozitivně, mohli mít lepší postoj k VTOS a PZ.

Závěr

Závěrem můžeme konstatovat, že VTOS není pouhé vyloučení recidivistů ze společnosti a že celý proces resocializace je velmi náročný a nelze předvídat, jestli dojde k jeho naplnění.

PZ jsou nedílnou součástí VTOS a mají pomáhat odsouzeným ke změně postojů, k vytváření pozitivních návyků, později také k úspěšné reintegraci do společnosti, zamezit další recidivní činnosti aj. Nejen z výzkumného šetření, ale i z běžných zkušeností vyplývá, že ne vždy k této skutečnosti dochází, jelikož se ve vězení objevují i odsouzení, kteří si svůj trest odpykávají již poněkolkáté. Díky teoretické části je možné nahlédnout do problematiky PZ a života odsouzených ve věznici, zjistit, jak se PZ vytváří, kdo se na resocializaci odsouzených podílí, jaké aktivity odsouzení plní a k čemu jsou dobré. V empirické části byl čtenář seznámen s dotazníkovým šetřením prováděným ve věznici Světlá nad Sázavou a jeho výsledky, které odhalují, jak odsouzení tyto aktivity vnímají jako nástroj resocializačního procesu, což bylo cílem práce, spolu se snahou přiblížit život odsouzených ve věznici a s vyhodnocením předem stanovených předpokladů. Bylo stanoveno 7 předpokladů, z nichž se potvrdily pouze 2: že ženy, které jsou ve VTOS poprvé, mají větší zájem o volnočasové aktivity než ženy, které jsou ve VTOS opakovaně, a že ženy se středoškolským vzděláním oceňují ve svém PZ vzdělávací složku více než ženy se vzděláním základním. Jeden z předpokladů, týkající se zaměstnanosti odsouzených před VTOS a ve VTOS, byl v podstatě také potvrzen, ale já jsem se rozhodla, vzhledem ke skutečnostem, které jsou popsány v kapitole 8.1, tento výsledek předpokladu neposuzovat. Velká nezaměstnanost odsouzených ve VTOS je totiž zapříčiněna převážně nedostatkem pracovních míst, což odsouzené nemohou ovlivnit, a my tedy nevíme, jak by se k zaměstnání postavily, kdyby tu možnost měly. Proto nelze tento předpoklad zcela posoudit.

Osobně vnímám pracovní aktivity jako jednu z nejdůležitějších součástí VTOS. Jedinci tak mohou řešit svou finanční situaci, zároveň si vytváří pozitivní pracovní návyk a je to pro ně do budoucna velmi přínosné. Uvědomují si to také tvůrci Nové koncepce vězeňství do roku 2025, kteří si kladou za cíl zajistit dostatečné kapacity a možnosti pro věznice, aby mohly vězně zaměstnávat. Doufejme, že se jim to do budoucna podaří, protože spousta odsouzených je bez práce. Nutno podotknout, že nemůžeme posoudit, jak je na tom celá věznice, jelikož přímo ve Světlé nad Sázavou mají přes 800 odsouzených žen a tohoto výzkumu se zúčastnilo pouze se 73 z nich.

Odsouzené zaujímají různé postoje k PZ. Menšina vnímá PZ negativně, a to z důvodu, že malování a vytváření nějakých výrobků jim nemůže pomoci vyřešit jejich problémy. Tady tyto odsouzené možná narážejí právě na problematiku jejich nezaměstnanosti ve VTOS a možná, že by jim eventuelní práce umožnila pozitivnější přístup k PZ. Většina odsouzených v PZ vidí alespoň nějaký pozitivní přínos, což je velmi důležité a odsouzené jsou tím mnohem blíže k úspěchu. Nejvíce se odsouzené shodují na tom, že jsou pro ně aktivity možností, jak smysluplně strávit čas a většina z nich je také spokojena s nabídkou aktivit. Za velmi přínosné zjištění považujeme, že jsme u některých odsouzených měli možnost odhalit další jejich potřeby, které by v rámci PZ ocenily, nejvíce je to možnost většího pohybu, dále zařazení hudebního kroužku či výuka cizích jazyků aj. Odsouzené nejvíce preferují zájmové aktivity a nejmenší oblibu mají aktivity speciálně výchovné.

Jak už je psáno v úvodu práce, je potřeba, především laické veřejnosti, ukázat, že věznice neslouží k pouhému vyloučení recidivistů ze společnosti a tím i k její ochraně, ale že odsouzení zůstávají především lidmi, kterým je potřeba se věnovat a je důležité využít VTOS k jejich pozitivní změně. Naprostá většina odsouzených žen z dotazníkového šetření uvádí, že je pro ně VTOS poučením a znovu se do vězení nevrátí, tak věřme, že vícekrát na scesti nesejdou, podaří se jim postavit se na vlastní nohy a veškeré své problémy zdárně vyřeší. Spousta z nich má doma děti, rodinu a je škoda každého času, který nemohou strávit s nimi.

Seznam použitých zkratek

OSPOD – Orgán sociálně právní ochrany dětí

OSVČ – Orgán samostatně výdělečné činnosti

PZ – Program zacházení

SARPO – Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených

SOU – Střední odborné učiliště

TČ – Trestná činnost

VS ČR – Vězeňská služba České republiky

VTOS – Výkon trestu odnětí svobody

Seznam bibliografických citací

Literatura:

- 1) BURIÁNEK, Jiří. *Sociologie pro střední školy a vyšší odborné školy*. Praha: Fortuna, 1996. ISBN 80-7168-304-3.
- 2) ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-138-0.
- 3) ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Vojtěch SEDLÁČEK. *Základy penologie pro policisty*. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky, 2002. ISBN 80-7251-104-1.
- 4) FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.
- 5) HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-569-1.
- 6) HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.
- 7) HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 2., dopl. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006. ISBN 80-86708-30-6.
- 8) JŮZL, Miloslav. *Penitenciaristika a penologie*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2012. ISBN 978-80-87182-24-6.
- 9) MEZNÍK, Jiří, Věra KALVODOVÁ a Josef KUČHTA. *Základy penologie*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-1248-x.

- 10) POPELKA, Jiří. *Penologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2932-8.
- 11) PROVAZNÍK, Vladimír a Růžena KOMÁRKOVÁ. *Motivace pracovního jednání*. 2. přeprac. vyd. Praha: Oeconomica, 2004. ISBN 80-245-0703-x.
- 12) PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3960-1.
- 13) SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-204-3.
- 14) URBAN, Lukáš. *Sociologie trochu jinak*. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2011. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3562-7.
- 15) VETEŠKA, Jaroslav. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-899-4.
- 16) VETEŠKA, Jaroslav a Slavomil FISCHER. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020. Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-0731-5.
- 17) VETEŠKA, Jaroslav a Jarmila SALIVAROVÁ, ed. *Vzdělávání dospělých - příležitosti a úskali v globalizovaném světě*. Praha: Educa Service, 2013. ISBN 978-80-87306-12-3.

Internetové zdroje:

- 1) BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci [online] 2011 [cit. 2020-11-01]. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-115-8. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/390.pdf>

- 2) Co je SARPO [online] 2021 [cit. 2020-11-28]. *Generální ředitelství Vězeňské služby ČR*. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/co-je-sarpo>
- 3) Co zmůžou programy zacházení [online] 2011 [cit. 2020-11-01]. *České vězeňství*. Č. 2. s. 12-13. ISSN 1213-9297. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/informacni-servis/ceske-vezenstvi/2011/cv2-2011.pdf>
- 4) Nová koncepce vězeňství do roku 2025 [online] 2016 [cit. 2021-04-05]. *Databáze strategií portál strategických dokumentů VS ČR*. Dostupné z: https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/koncepce-vezenstvi-cr-2016-2025.pdf
- 5) Doporučení Rec 2, výboru ministrů členským státům Rady Evropy k Evropským vězeňským pravidlům [online] 2006 [cit. 2020-11-02]. *Evropská vězeňská pravidla. Příloha časopisu České vězeňství*. Č. 1. ISSN 1213-9297. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ochrana_osob/Umluvy/vezenstvi/R_2006_2_Evr_vezen_pravidla_.pdf
- 6) DRAHÝ, František, Jindřich HŮRKA a Michal PETRAS. *SARPO: charakteristiky odsouzených v českých věznicích : deskriptivní studie*. Praha: Vězeňská služba České republiky [online] 2018 [cit. 2020-11-28]. ISBN 978-80-270-5197-7. Dostupné z: [sarpo-charakteristiky-odsouzenych-v-ceskych-veznicich.pdf \(vscr.cz\)](http://www.vscr.cz/sarpo-charakteristiky-odsouzenych-v-ceskych-veznicich.pdf)
- 7) Hodnocení kriminogenních rizik a potřeb odsouzených nástrojem SARPO [online] 2013 [cit. 2020-11-28]. *Soudce*. Č. 10. s. 5-10. ISSN 1211-5347. Dostupné z: [soudce_2013_10.indd \(vscr.cz\)](http://www.vscr.cz/soudce_2013_10.indd)
- 8) ŘEHÁČEK, Michal. Informace o realizaci standardizovaných programů zacházení s odsouzenými a o realizaci přípravy odsouzených na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody [online] 2014 [cit. 2021-04-05]. *Ministerstvo vnitra ČR*. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/tiskova-zprava-ze-zasedani-republikoveho-vyboru-pro-prevenci-kriminality-702316.aspx>
- 9) Specializovaná oddělení jsou výkladní skříní českého vězeňství [online] 2006 [cit. 2020-11-28]. *České vězeňství*. Č. 5. s. 9. ISSN 1213-9297. Dostupné z:

<https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/informacni-servis/ceske-vezenstvi/2006/cv05-2006-1.pdf>

- 10) Střední odborné učiliště [online] 2021 [cit. 2021-04-20]. Vzdělávací programy. *Vězeňská služba České republiky*. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/stredni-odborne-uciliste/sekce/vzdelavaci-aktivity>
- 11) Vazební věznice Liberec [online] 2021 [cit. 2021-04-15]. Zaměstnávání odsouzených. *Vězeňská služba České republiky*. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/vazebni-veznice-liberec/sekce/zamestnavani-odsouzenych>
- 12) Věznice Světlá nad Sázavou [online] 2021 [cit. 2021-04-15]. Zaměstnávání odsouzených. *Vězeňská služba České republiky*. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-svetla-nad-sazavou/sekce/zamestnavani-odsouzenych>
- 13) Vnitřní diferenciacce [online] 2020 [cit. 2020-11-15]. *Vnitřní řád pro odsouzené věznic Světlá nad Sázavou*. Čl. 27. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/svetla-nad-sazavou/vnitri-rady/vnitri-rad-veznice-svetla-nad-sazavou-pro-odsouzene.pdf>

Zákony a vyhlášky:

Vyhláška č. 19/2015 Sb., kterou se mění vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. In: Sbíрка zákonů.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In: Sbíрка zákonů.

Zákon č. 436/2003 Sb., kterým se mění zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské a justiční strážii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. In: Sbíрка zákonů.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – dotazník

Příloha č. 1 – dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Petra Horská a studuji Speciální pedagogiku - vychovatelství na Univerzitě Palackého v Olomouci. Chtěla bych Vás moc poprosit o vyplnění dotazníku, který bude sloužit pouze pro mé studijní účely – pro vypracování praktické části k bakalářské práci. Dotazník je anonymní, proto bych Vás chtěla poprosit o pravdivé a upřímné odpovědi.

Odpovědi kroužkujte, vybírejte vždy jen jednu odpověď, pokud není v otázce uvedeno jinak. Popřípadě vypište odpověď do vytečkované části.

Děkuji za Vaši spolupráci.

1. Uved'te svůj věk:

2. Uved'te délku svého trestu:

- a) do 1 roku
- b) do 2 let
- c) do 3 let
- d) déle jak 3 roky

3. Uved'te, pokolikáté jste ve výkonu trestu:

- a) poprvé
- b) podruhé
- c) 3x a více

4. Uved'te důvod Vaší trestné činnosti:

- a) nuda
- b) finanční
- c) vliv kamarádů
- d) alkohol
- e) jiný (uved'te)

5. Uved'te Vaše nejvyšší ukončené vzdělání:

- a) nedokončené základní
- b) základní
- c) odborné
- d) středoškolské s maturitou
- e) vysokoškolské
- f) jiné (napište jaké)

6. Byla jste před nástupem do výkonu trestu zaměstnaná?

- a) ano
- b) ne

7. Jste v kontaktu se svou rodinou?

- a) ano
- b) ne

8. Máte se po výkonu trestu kam vrátit? (rodina, kamarádi)

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

9. V jakém oddělení s ostrahou jste zařazena?

- a) nízký stupeň zabezpečení
- b) střední stupeň zabezpečení
- c) vysoký stupeň zabezpečení
- d) oddělení se zvýšenou ostrahou

10. Je podle Vás ve věznici dostatek aktivit, kterým se můžete věnovat?

- a) ano
- b) ne

11. Pokud Vaše odpověď byla NE, uveďte, které další aktivity by pro Vás byly přínosné:

.....

12. Víte, k čemu slouží program zacházení?

- a) ano
- b) ne

13. Existují nějaké činnosti, které v rámci programu zacházení plníte a chtěla byste je dělat i po propuštění?

- a) ano (vypište)
- b) ne

14. V čem vidíte přínos programu zacházení? (možnost více odpovědí)

- a) možnost setkávat se s lidmi
- b) možnost vzdělávat se
- c) smysluplné trávení volného času ve výkonu trestu
- d) možnost duchovního rozvoje
- e) možnost zlepšení fyzické kondice
- f) nevidím přínos
- g) jiné (vypište)

15. Jakou aktivitu programu zacházení využíváte nejraději?

- a) zájmovou
- b) vzdělávací
- c) pracovní
- d) speciálně výchovnou
- e) žádnou

16. Jste pracovně zařazena?

- a) ano
- b) ne

17. Pokud Vaše odpověď byla NE, uveďte, z jakého důvodu:

.....

18. Jakých druhů aktivit programu zacházení se účastníte? (možnost více odpovědí)

- a) pracovní aktivity
- b) zájmové aktivity
- c) vzdělávací aktivity
- d) speciálně výchovné aktivity

19. Co Vás motivuje k plnění programu zacházení? (utvořte prosím pořadí: 1 bude to, co Vás motivuje nejvíce)

- a) výhody, které z toho plynou
- b) pracovníci vězeňské služby
- c) smysluplně strávený čas
- d) touha po poznání něčeho nového
- e) něco jiného (uveďte)
- f) nic

20. Kterou z aktivit programu zacházení považujete za nejvíce přínosnou do života po propuštění z výkonu trestu a proč:

- a) zájmovou
- b) vzdělávací
- c) pracovní
- d) speciálně výchovnou
- e) žádnou

21. Myslíte si, že je pro Vás program zacházení přínosný?

- a) ano
- b) ne
- c) částečně
- d) nedovedu posoudit

22. Pokud byla Vaše odpověď NE, napište důvod:

.....

23. Myslíte si, že se k trestné činnosti po propuštění vrátíte? (krátce zdůvodněte)

- a) ano
- b) ne
- c) nevím